KÜLTÜR avrupa

Kültür ve Sanat Dergisi | Eylül - Aralık 2017 | Sayı: 17 | www.avrupa-kultur.eu

DAS INTERNATIONALE THEATER FRANKFURT

Frankfurt'ta Uluslararası Bir Tiyatro

WEIMAR SANATI

MATEMATİK GEÇİDİ

YILDIRIM DENİZLİ

MERİÇ YURDATAPAN

İçindekiler

İYİ TÜRKÇELİ BİR ULUSLARARASI TİYATRO

Frankfurt'ta Türkiye kökenli toplumun sorumluluğu

Avrupa'nın finans başkenti Frankfurt'taki geleneksel "Internationales Theater" kurumunu Türkçeli günler bekliyor. Yaz başında yönetimini fiilen üstlendikleri, 2018 başından itibaren de hukuken ve tümüyle devraldıkları bu kurumla ilgili sorularımızı yanıtlayan oyuncu ve yönetmen Müjdat Albak, Tülay Yongacı ve Cüneyt Sezer, hem tarihlerini hem de geleceğe yönelik planlarını anlattılar.

SAYFA: 4

BERLİN'DE TÜRK TİYATRO İNSANLARI

Bendeki Kaya Gürel

YEKTA ARMAN

Korkunç muzip, şakacı ve nüktedandı. Vodvil ve fars türü oyunların bence en büyük ustasıydı o. Geleneksel Türk tiyatrosuna yıllarca emek vermiş bir insanın Berlin'de hayatını idame ettirebilmek için fabrikada çalışması, beni hayli üzmüştü.

SAYFA: 10

BİR CUMHURİYETİN İHTİŞAM VE SEFALETİ

Weimar demokrasisinde sanat yolları

ÖMER YAPRAKKIRAN

Alman demokrasisinin altın çağı olarak adlandırılan Weimar Cumhuriyeti, 20'nci yüzyılın ilk yarısında çağın en önemli sanatsal atılımlarına da sahne olmuştu. Genç demokrasi özellikle dış etkenlerden dolayı başarılı olamadı, krizlerle boğuşarak yıkıldı. Ancak dönemin sanatı ve sanatçıları üzerine etkisi büyük oldu.

SAYFA: 14

"PARAPOLİTİK" SERGİSİ

Sanat siyasetin bir parçasıymış demek ki!

Berlin'de 2017'nin son iki ayına yayılan ve 8 Ocak'ta sona eren bir sergi, sanatın toplumsal ve siyasal sistem kavgasında nasıl bir silah olarak ve hangi yoğunlukla kullanıldığına güncel bir örnek verdi.

SAYFA: 24

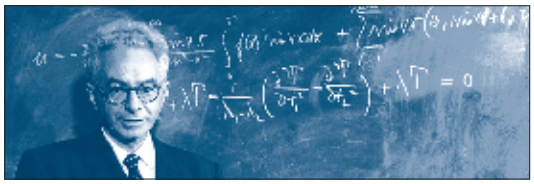

MATEMATİK'TE GÖTTİNGEN-İSTANBUL HATTI

Genç cumhuriyet ve Alman matematikçiler

HALİT ÇELİKBUDAK

1933'de Hitler zulmünden kaçan en üst düzey Alman bilimadamları Ankara'ya davet edilir. Matematik ve fizik için Göttingen Üniversitesi'nden dönemin en önemli Nobel Ödülü sahibi üç Alman bilimadamı İstanbul'a gelir.

SAYFA: 28

YILDIRIM DENİZLİ'NİN "CENNET"İ

Sanki çocuk bir anarşist hayata don biçiyor...

Çalışmalarını Düsseldorf yakınlarındaki Ratingen şehrinde sürdüren ressam ve heykeltıraş Yıldırım Denizli, Ratingen Şehir Müzesi'nde "Cennet" başlığı altında yeni bir sergi açtı. 4 Şubat'a kadar gezilebilecek olan sergide, Denizli, günlük yaşamdan en olmayacak nesneleri kullanıyor.

SAYFA: 36

BERLİN'DE TÜRKÇE ŞÖLENİ BİTMİYOR

Kemal Kocatürk Tiyatrom'da Orhan Veli'yi sundu

HÜSEYİN İŞLEK

Usta oyuncu Kemal Kocatürk, cumhuriyet dönemin Türk edebiyatının özgün kilometre taşlarından Orhan Veli Kanık'ın otuz altı yıllık kısa yaşamına sığdırdığı şiirleri, hikâye, deneme, makale ve çeviri alanında verdiği unutulmaz eserleri, Tiyatrom'un sahnesinde başarıyla sahneledi

SAYFA: 40

MERİÇ YURDATAPAN'DAN TÜRK ÇOCUKLARI İÇİN ÖZEL PROJE

Caz ustasından çocuk şarkıları

IŞIN TOYMAZ

Cazın swingini, Latin Amerika'nın ateşli ritimlerini, vatanı Türkiye'nin nakışlarla süslü ve armonik dünyasını yan yana getiren Meriç Yurdatapan, şimdi de Türkçe şarkılarla çocuklara ulaşmayı hedefliyor.

SAYFA: 42

TÜRKÜLERİN ALLI TURNASI

Sümeyra

ÖZDEN ÇİÇEK

"Beni beğendiler, izlediler, izliyorlar. Ama tam benim ekolüm olduğunu söyleyebileceğim kişi, Sümeyra" diyen Ruhi Su'nun ifadesiyle, ölümünün 28'inci yılında Sümeyra Çakır'ı özlemle anıyoruz.

SAYFA: 44

Fotoğraf: © ÖMER YAPRAKKIRAN

Peter Feldmann

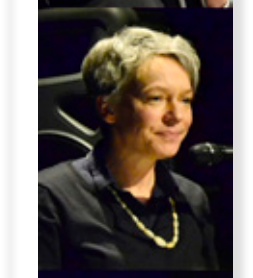

Ina Hartwig

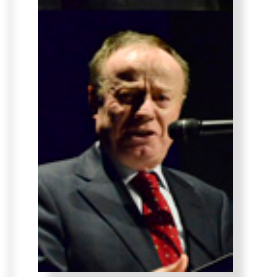

Şinasi Dikmen

İYİ TÜRKÇELİ BİR ULUSLARARASI TİYATRO

Frankfurt'ta Türkiye kökenli toplumun yeni sorumluluğu

Internationales Theater'in yönetimi, 19 Ocak 2018'de özel bir programla Müjdat Albak ve arkadaşlarına devredildi

FRANKFURT – Avrupa'nın finans başkenti Frankfurt'taki geleneksel "Internationales Theater" kurumunu Türkçeli günler bekliyor. Yaz başında yönetimini fiilen üstlendikleri, 2018 başından itibaren de hukuken ve tümüyle devraldıkları bu kurumla ilgili bazı soruları yanıtlayan oyuncu ve yönetmen Müjdat Albak, yılbaşından sonra yeni mekânlarında her yıl 180'e yakın sanatsal etkinlik gerçekleştirmeyi planladıklarını, bu etkinliklerde Türkçenin payının artacağını bildirdi. Albak, girilen yolun sakınca ve olası getirilerini değerlendirdi:

"1 Ocak 2018 tarihinden itibaren resmen Güneş Tiyatrosu olarak, 'Das Internationale Theater'in işletmesini devraldık. 13 yıl boyunca Fransa, Almanya, Türkiye çapında 8 uluslararası festival, 15 yeni tiyatro oyunu, 14 gençlik sanat projesi ve yüzlerce tiyatro, sergi, müzik gibi binlerce sanatçının katılım sağladığı etkinlikleri hayata geçirmiştik. Sadece 'Türk-Avrupa Tiyatro Karşılaşmaları' isimli Avrupa Birliği Fonlarından desteklenen projede 2008-2010 yılları arasında 800'e yakın sanatçı ve tiyatro insanı görev aldı. Adı geçen festival projesi Türkiye dışında Türkçe olarak yapıl-

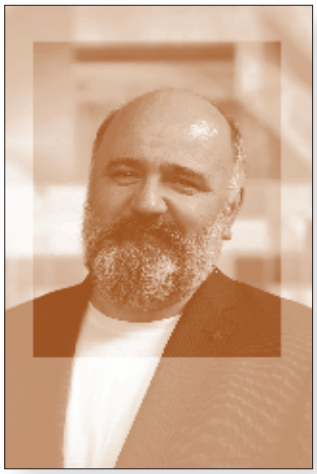

mış en geniş kapsamlı tiyatro etkinliği olarak tarihe geçmişti. Böylece 1991 yılında Ankara'da, Tülay Yongacı, Cüneyt Sezer, ve Müjdat Albak olarak 'Can Şenliği Oyuncuları' ismi ile başlattığımız, 1998'den günümüze kadar Frankfurt'ta Güneş Tiyatrosu adı ile sürdürdüğümüz ve Batı Avrupa'ya kadar uzanan tiyatro, kültür, sanat serüvenimizin yepyeni bir boyutta devam edecek olmasının sevincini yaşıyoruz."

Albak, Internationales Theater Frankfurt'un (ITF), 20 yıllık bir kurum olduğunu, ancak Türkçeye pek yer verilmediğini hatırlatırken, sürekli bir Türkiyeli sanat programının Frankfurt'ta şimdiye dek hiç yer bulamadığının altını çizdi. "Bu kaderi değiştirmeye kararlı oldukları" sinyalini veren Müjdat Albak, birçok yenilik planladıklarını belirtti:

BU İŞ BİR MİSYON ASLINDA...

"Bu süreğen program, zaten kendi başına özgün bir durum. Diğer bir özgünlük unsuru, bizim 'Transkültürel Sahne' olarak adlandırdığımız, Almanya'da yetişen genç kuşakların dilsel ve kültürel varlığını ifade etme iddiası taşıyan yapımların yine ITF'de süreğen bir şekilde yer bulabilecek olması... Bunların dışında hemen hemen dünyanın her yerinden gelen sanatsal yapım ve gösterimlere kucak açan ITF'nin bu yaklaşımı devam edecek. Seyircinin yaş ortalamasını da biraz aşağıya, 30-55 aralığına çekmeyi hedefliyoruz. Bu işi biz bir mis-

Tülay Yongacı: Müzik ortak bir zemin, ama...

Kurucu ekibin kadın üyesi Tülay Yongacı, oyunculuğun yanı sıra şarkı da söylediğini belirterek, müziğin ortak bir zemin oluşturduğunu, ancak buradaki sanatçı ve sanatsever Türkçeli toplumun bazı şeyleri gözden geçirmesi gerektiğini hatırlattı. Yongacı, şunları söyledi:

"Ben sadece Türkiye'de üretilen şarkıları değil, burada bizim Almancıların yazıp bestelediği şarkıları da söylüyorum. İşte bu şarkılar da bizi ortaklaştıran, anılarımızı tazeleyen bir şey. Ben neler yapılmadığını söyleyip yapılanları eleştirecek bir durumda değilim. Her sanatçı kendi estetik olanakları, beğenisi dolayısıyla bir mozaiği tamamlar aslında, onun için ben kendi alanımla ilgileniyorum. İlgi alanım derken tek bir alan değil bu. Ben başka dillerden, üslup ve ustalardan söylüyorum, bu alanı da genişletmek istiyorum doğrusu. Sanat böyle bir arayış yani. Her sanatçı yolunu kendi bulmalı. Ama gördüğüm kadarıyla Almanya'da düğünler ve barlarda yaşananlar, sanata, müziğe yaklaşımı çok belirliyor. Gençler hep Türkiye'ye bakarak, oradan etkilenerek kendilerine bir yol çiziyorlar. Özellikle müzik okulları, Alman müzik okullarından hocalar getirmeli ve Türkiye'den direkt olarak iyi müzisyenler burada 'workshoplar' düzenlemeli ve gençlere yeni şeyleri denemeleri için platformlar sunulmalı. Yani, derneklerde gençlerin kendi çalışmalarını sergilemeleri için olanak sağlanmalı. Yoksa hepsi düğüncü olacak. Futbolcu, dizi oyuncusu gibi kestirme yollar bizi çıkmaz sokaklara iter..."

Fotoğraf: © ÖMER YAPRAKKIRAN

yon olarak görüyoruz: Türkiye göçmenlerinin kendilerine ait bir programa rahat bir şekilde ulaşması, kendi hikâyelerini sahnede görebilmesi, Anadolu'nun bütün renklerinin temsil şansı bulması, göçmenlerin başka topluluklarla karşılaşma ve kaynaşma olanağı bulması ve sanatın genel misyonları olan hakkaniyet, adalet, çeşitliliğin zenginliğini hissettirme gibi genel misyonlarının da bugüne kadar olduğu gibi tarafımızdan takip ediliyor olması, görüş açımıza giriyor tabii ki."

Hep birlikte yaratıp, üretip paylaşıyoruz.

teşvik ediyor. 'Niye yeni bir tiyatro işletmesi?' derseniz, bu özlem, Almanya'da yaşayan her 'yabancı' tiyatrocu icin geçerlidir. Bizim ayrıcalığımız ise sadece Türkiyeli göçmenlerin değil, tüm olarak Frankfurt ve çevresinde yaşayanların kültür hayatını etkileme iddiasındadır. Sonuç olarak tiyatronun adı 'International': Bu fikir bize her zaman sempatik gelmiştir, bugünlere gelmeden çokça şarkılarını söylemiştik. Türk toplumu artık Almancayı iyi biliyor, ancak bu insanların anadillerindeki sanatsal gös-

DAS INTERNATIONALE THEATER FRANKFURT

Tülay Yongacı ve Cüneyt Sezer ile birlikte 1991 yılında girdikleri yolu Almanya'da 1998 yılında Güneş Tiyatrosu ismi ile sürdürdüklerini kaydeden Müjdat Albak, "Demek ki, 26 yıldan bu yana birlikte tiyatro yapıyoruz. Hep birlikte yaratıp, üretip paylaşıyoruz. Yani hâlâ ortaklaşmacıyız. Böyle de çok mutluyuz" dedi. Albak sözlerini şöyle sürdürdü:

"Bizim işimiz her yerde, her koşulda zordu. Hep farklı ve yeni zorluklar, bizi, bir düşünürün söylediği gibi, yeniyi bulmaya terimlere ulaşmak da doğal, tartışılmaz bir hakları. Anadil nerede ise kutsal bir kavramdır, çünkü dil sadece bir iletişim aracı değil, varoluşumuzu şekillendiren bir unsurdur. Duygularımız, düşlerimiz, bazen de isyanlarımız kendisini ancak anadil ile bulabilir. Bu gerçekliği, Türkiye'de yayınlanan filmlere, müziğe, burada olan ilgiden de gözlemleyebilirsiniz. Ayrıca bu hak her ülkede geçerlidir, geçerli olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında, ilgi şehirden şehire değişiyor. Son 10 yıldan bugüne birçok Alman şehir, devlet ve ödenekli tiyatrosunda

Almanca ya da çokdilli ve göçmen, özellikle de Türkiye göçmenlerini konu eden yapımlar sergileniyor. Ama Türk toplumunun kendi dillerindeki tiyatroya seyirci ve üretici olarak ilgileri önemli bir fenomendir."

TÜRKİYE KÖKENLİ TOPLUMUN SORUMLULUĞU

Müjdat Albak, yeni süreçte sadece Frankfurt'taki değil tüm Almanya'daki Türkçeli topluma bazı görevler düştüğünü de kaydetti:

"Frankfurt kültürel hayat açısından nicelik olarak oldukça zengin. Bu konuda çalışmaları olan Şinasi Dikmen, ki Almanca kabare yapıyordu, Türk Film Festivali, Tiyatro Frankfurt, Erden Alkan, biz, koro toplulukları, müzik grupları, sanatsal etkinlikler organize eden şahıs ve kurumlar oldukça aktif. Ancak gösterimler açısından

Cüneyt Sezer: Çok dilli tiyatro bir zorunluluk...

Yönetmen ve oyuncu Cüneyt Sezer de, Avrupa Kültür'ün sorularını yanıtlarken, sadece Türkçe tiyatro yapmadıklarını, 2002 yılından bu yana beş çokdilli tiyatro oyunu sahnelediklerini vurguladı. Sezer şöyle konuştu:

"Güneş Tiyatrosunun Alman tiyatro camiasındaki tanınmışlığını biraz da bu özelliği sağladı. Bu çokdilli sahnelemeler, işleri kolaylaştırmıyor aslında, ama çokdilliliği biz çağımızın bir ger-çekliği olarak görüyoruz. Bu bizim için bir zorunluluk oldu nerdeyse. Türkçe tiyatro konusunda şunu söyleyebilirim: Bir çok amatör grup var, bu çok güzel bir şey, ama yönetmen ve eğitmenleri eğitimli değil. Ayrıca, yaptıkları işle ilgili kendilerini geliştirmiyorlar, durumu yönetemeyip çok gereksiz şahsi problemlerde boğuluyorlar. Sonuçta genç katılımcılar yanlış bir deneyim yaşayarak biçim alıyorlar. Biraz daha bilgi, amatör ve yarı profesyonel bu grupları çok daha ileriye götürebilir oysa. Türk tiyatro edebiyatının asli oyunları ya da oyuncuların kendi hayatlarından, çevrelerinden yola çıkarak geliştirecekleri oyunlar daha doğru olur, diye düşünüyorum. Bir de, Müjdat'ın dediği gibi, anadil önemli. Ama eğer oyuncu ve seyircilerin günlük yaşamı çok dilli ise, niye öyle olmasın? Tiyatro bir dilden daha fazla bir şey aslında. Konuşmadan da tiyatro yapabilirsiniz. Önemli olan anlatacak aktüel bir derdinizin olması. Gençler daha çok tiyatro yapmalı. Ama 'Türkiye'de dizi oyuncusu olacağım' diye değil. Kendilerini var edebilecekleri bir araç olduğu için gençler kendilerini anlatmaya, öncelikle kendi gerçekliklerini kabul etmeye başlarlarsa, kendileri için de, ebeveynleri için de daha iyi olur. Anne ve babalar böylece çocuklarını daha iyi tanıyabilir. Hayatlarına böyle girer. Gençler istedikleri formlarda hikâyelerini anlatacaklar, herkes de seyredecek: Almanya'da iş ancak böyle rayına oturur, gerçekliğine kavuşur. Gerisi açıkça yalan. Biz iki yıldan bu yana oyuncu yetiştirmeye başladık. 20'ye yakın katılımcımız var, onlara tiyatro ile ne yapabileceklerini anlatmaya çalışıyoruz. 'Artiz' olmadan sanat yapmak yani. Bakalım onlar ne yapacak?"

bakarsak katılım motivasyonunun daha çok 'görmek ve görünmek' olduğunu gözlüyoruz. Türkiye'den gelen tanınmış bir sanatçıyı canlı deneyimlemek ya da sosyal bir aidiyeti belgelemek için bir katılım, ağırlıklı olarak söz konusu. Bu, başlangıç için önemlidir. Seyirci artık seçici olmak zorundadır, çünkü karşılaştırma olanağı var. Artık özellikle tiyatro konusunda görmek ve görünmenin ötesinde, tiyatronun sağladığı, kendini ve yaşadığı ortamı tanımaktır: Yani, kendini görmek, deneyimlemek. Seyirci kendini ve yaşadığı dünyayı aramalıdır. Tabii ki yanlış anlaşılmasın: Eğlenmek, 'sosyalleşmek', çok doğal bir gereksinimdir. Brecht'in de dediği gibi: 'Tiyatro eğlendirmelidir.' Belki biraz da eğlenme anlayışımızı yeniden tanımlamalıyız."

Belki biraz da eğlenme anlayışımızı yeniden tanımlamalıyız

Türkiye kökenli toplumun ITF sayesinde kendisine ait bir ortam kazandığını, bunun bir hak olduğunu belirten Müjdat Albak, şu saptamalarda da bulundu:

"Ama bu, her hak gibi, kendiliğinden yaşamaz, var olmaz. Seyirci kendi hakkına, yani bugüne kadar yaptıklarımızla sahip olduğumuz bu alana sahip çıkmalıdır. Seyirci aktif olmalıdır. Seyirci seyretmemelidir. Bizi övmeli, desteklemeli, eleştirmeli, talep etmelidir, zorlamalıdır. Genel bir gözlem olarak Frankfurt ve çevresinde yaşayan sanatçılar, seyirciler, kurum yöneticileri bu gelişmeyi hayretle karşıladılar, inanamadılar. Bizim başarımız olarak düşündüler, rastlantı olarak gördüler. Sonuçta bizler, Tülay Yongacı, Cüneyt Sezer ve ben, üçümüz, misyonerler olarak bir olgunun yaratılmasına aracılık ettik. Artık tarihin bu sayfasında öncülüğümüz yeni bir sayfa açılasıya kadar bitti. Kısacası, kahraman yaratmaktan, ona tapmaktan, bütün her şeyi o kahramandan beklemekten, sonra da inisiyatif almayarak onun ölmesini bekleyip aslında kendi güçsüzlüğümüze ağlamaktan vazgeçelim. Popüler ifadesi ile 'taşın altına herkesin elini koyması lazım'."

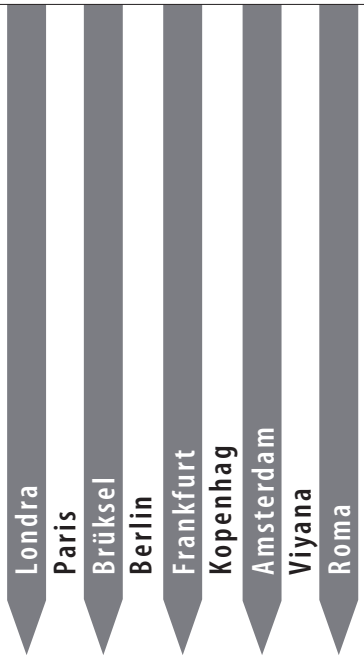

"YAŞADIĞIMIZI İTİRAF EDİYORUZ!"

Hafta.eu

YEKTA ARMAN

BERLİN'DE TÜRK TİYATRO İNSANLARI

Bendeki Kaya Gürel

Berlin'de tiyatro sanatımızı başlatanlardandı Kaya Gürel

BERLİN - Çok zaman geçmiş: 22 Ocak 1933 tarihinde Manisa'da doğan sevgili Kaya Ağabeyle 1974'te "Berlin Oyuncuları" adlı Berlin'in ilk yerleşik Türk tiyatrosunu kurduğumuz zaman tanıştık.

Korkunç muzip, şakacı ve nüktedandı. Vodvil ve fars türü oyunların bence en büyük ustasıydı o. Geleneksel Türk tiyatrosuna yıllarca emek vermiş bir insanın Berlin'de hayatını idame ettirebilmek için fabrikada çalışması, beni hayli üzmüştü. Çünkü onlar benim için tiyatroya gönülden bağlı sanatçılardı. Bunu hak etmemişlerdi.

Berlin'de tiyatro sanatını başlatanlardan biri olarak da tarihe geçti Sevgili Kaya Gürel. "Berlin Oyuncuları" adlı bu grupta kimler yoktu ki? Engin Akçelik, Kaya Gürel, Meray Ülgen, Beatris Tuncay, Arife Özcü, Mete Özcü, Suavi Eren, Birgül Topçugürler, Yüksel Topçugürler ve ben. Teknikte Murat Ergün ve Hüseyin İşlek, ışıkta Yüksel Topçugürler. Ve yanımızda olup bizi her zaman destekleyen bir sürü candan dost.

"SÖZSÜZ OYUNLAR"

İlk oyunumuz Aziz Nesin'in, Karagöz-Hacivat Gölge Oyunu üçlemesinden biri olan "Demokrasi Gemisi" adlı oyundu. Aynı zamanda Milliyet gazetesinin 1968'de açtığı yarışmada birinci olan bu gölge oyununu, biz sahneye capcanlı uyarla-

dık. 100'ün üzerinde Berlin'de oynandı ve Almanya'nın 38 şehrine de turneler düzenledik. Sonra Güner Namlı'nın "Ayrıklar" adlı oyununu sergiledik. Onu Kaya Ağabeyin dekor ve kostümünü de kendi üstlendiği "Sözsüz Oyunlar" adlı pandomim gösterisi izledi. Bu oyunda onun gerçek bir pandomim ustası olduğunu anladım ve onu tanıdığıma çok sevindim. Pandomim sanatının Türkiye'deki ilklerinden biri olduğunu biliyordum. Makyaj, vücut dili anlatımı ve estetiği bünyesinde bu kadar güzel birleştiren ve sunan başka bir oyuncu tanımadım ben.

Oyunun çalışma ve hazırlanışında ben de bulundum. Bu süre içerisinde oyunculukta vücudu kullanma ve estetik derslerini bire bir kendisinden öğrendim diyebilirim. Bu benim için çok güzel ve zevkli bir çalışmaydı.

1980'de Schaubühne Türk Ansamblesi kurulduğunda, işleri nedeniyle bizlerle birlikte olamadı, ama eşi Sacide Hanım yıllarca Schaubühne'de kostüm bölümünde terzi ve dizaynerin olarak emek verdi. Birçok güzel kostümü bizler için tasarladı ve dikti. O bizlerin Sacide Ablası idi ve hep öyle kaldı. Ona da uzun ömürler diliyorum.

1984'te Schaubühne'den ayrılmak zorunda kalınca artık sanatsal bir gereksinim olan kendi tiyatromuzu (TİYATROM) kurduk. Bu oluşumda Kaya ağabeyin de çok emeği vardır. Bize hep moral verirdi. Bizden yaşça büyük olmasına rağmen dekor yapımından makyajımıza kadar ilgilenir ve uğraşırdı... "Başaracağız arkadaşlar" derdi hep... "Üç Memetler", "Asiye Nasıl Kurtulur?" adlı oyunlarda defalarca görev aldı.

ANILAR... ANILAR...

Burada bir anımı sizinle paylaşmak isterim. "Asiye Nasıl Kurtulur?" adlı oyunun yönetmenliğini rahmetli Çetin Ağabey (İpekkaya) yapmıştı. Bugün adı "Hau1" olan eski adıyla "Theater Manufaktur"da, tıka basa dolu bir salonda, oyunumuzu oynuyoruz. Oyun öncesi Kaya Ağabey, "Daha seyircimiz var, oyunu oynamaya devam edelim Çetin" diyor. Çetin Ağabey ise "Hayır, seyirci sayısı düşmeden oyunumuzu kaldıra-

Oyunculukta vücudu kullanma ve estetik derslerini Kaya Ağabey'den öğrendim

lım" diyor. Biz onları bir ara başbaşa bırakıp, oyunla ilgili hazırlıkları tamamladık. Bir zaman sonra Kaya Ağabey kulise geldi. Biraz buruk biraz üzüntülü, "Arkadaşlar bugün bu oyunu son defa oynuyoruz. Çetin inadından vaz geçmiyor" dedi. Sonra da "Benim hemen Sacide'ye telefon açmam lazım" deyip fuaye bölümündeki ankesörlü telefona koştu. (O zaman cep telefonları daha yoktu, sene 1985...)

Kaya Ağabey hepimize "Bu sahneyi iyi izlemenizi istiyorum" dedi

Ve oyuna başladık. Oyunda çok gergin ve aynı zamanda duygusal bir sahne vardır. Asiye (Sema Engin oynuyordu) öğretmeninin evine gelir ve ondan yardım ister. Dekor basit döşenmiş bir öğretmen evi: Eski bir koltuk, bir masa, iki üç iskemle, masanın üstünde de bardak ve sürahi duruyor. Kaya Ağabey hepimize "Arkadaşlar bu sahneyi iyi izlemenizi rica ediyorum" dedi. Biz de dekorların arkasından seyirciye gözükmeden sahneyi izlemeye başladık. Oyun normal seyrinde gidiyor. Rol gereği öğretmen rolünü oynayan Çetin Ağabey evde sudan başka bir şey olmadığı için öğrencisine bir bardak su vererek onu sakinleştirmek ister.

Çetin Ağabey sürahi ve bardağı eline aldı, ama dondu kaldı.

Hepimizin gözü faltaşı gibi açılmıştı. Sürahinin içindeki kırmızı balığı görüp "Eyvah, abi ne yaptın?" dedik... Neyse Çetin Ağabey suyu bardağa doldurdu ama balık da cumburlop bardağın içine düşmez mi? Çetin Ağabey bozuntuya vermeden "Ben size bir bardak su getireyim" deyip dışarı çıktı. Onu sahne çıkışında bekleyen Kaya Ağabey de su dolu başka bir bardağı "Al Çetin" deyip eline uzattı. Sonra bize döndü ve "Eh, madem ki bu oyunu son defa oynuyoruz, bu da Çetin'e benden bir son oyun şakası olarak kalsın" dedi.

Bunun gibi unutamadığım birçok güzel anım oldu onunla. Berlin'den ayrılana kadar, daha doğrusu emekli olana kadar tam 15 yıl birlikte olduk sevgili Kaya Ağabeyle.

Almanya ve Türkiye de çok sayıda oyunda sahne alan ve 21 Kasım 2010 günü yaşamını yitiren Kaya Gürel'i hep sevgi, özlem ve saygı ile anacağım. Tatlı babacan sesi hep kulaklarımda kalacak...

Işıklar içinde uyu Kaya Ağabey...

✤

Unutamadığım birçok güzel anım oldu onunla, Berlin'den ayrılana kadar, tam 15 yıl...

✤

© Fotoğraflar: **Hüseyin İşlek**

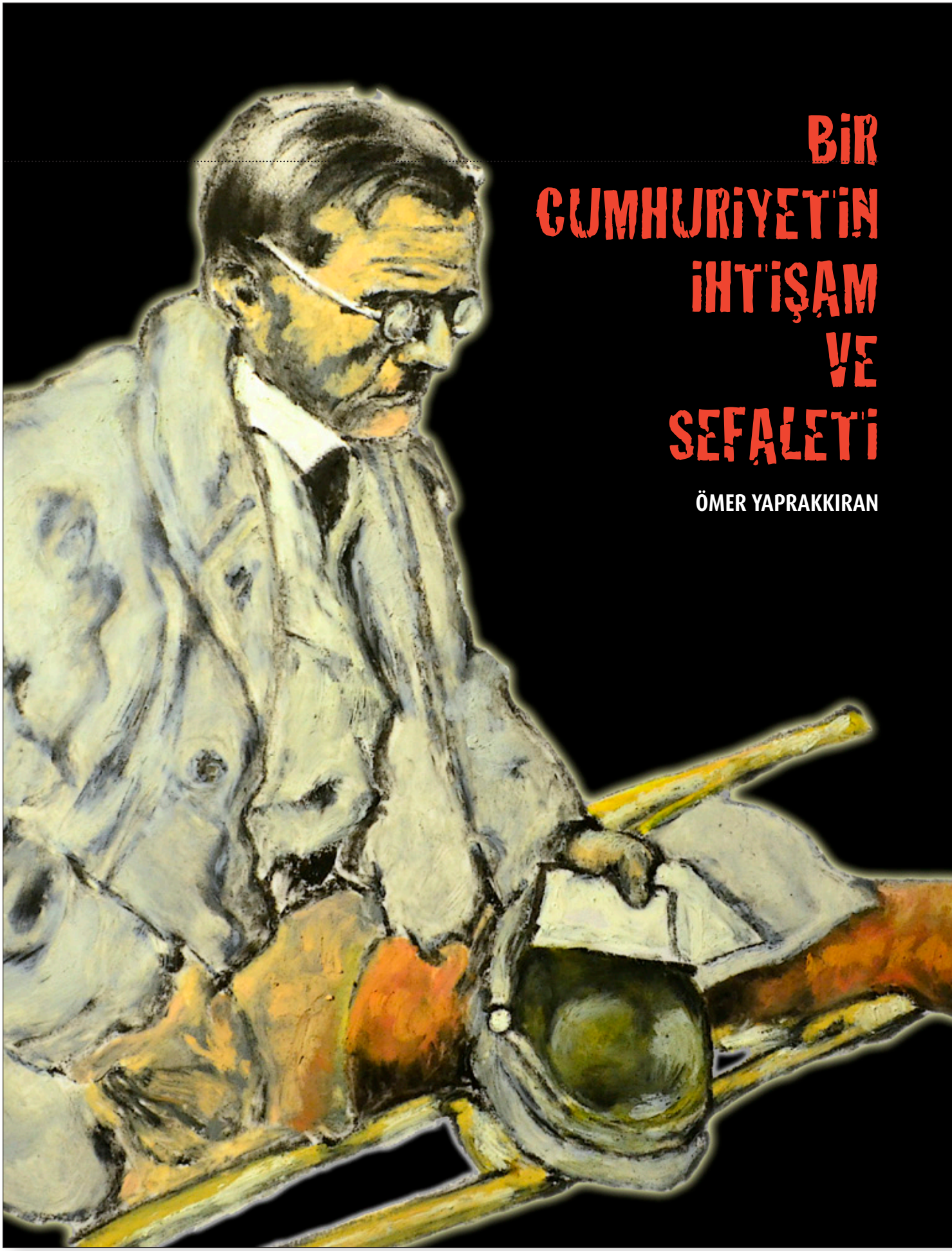

BİR CUMHURİYETİN İHTİŞAM VE SEFALETİ

ÖMER YAPRAKKIRAN

Walter Ballhause fotoğrafından esinlenerek | Ömer Yaprakkıran

Weimar demokrasisinde **SANAT** yolları

FRANKFURT - Alman demokrasisinin altın çağı olarak adlandırılan Weimar Cumhuriyeti, 20'nci yüzyılın ilk yarısında çağın en önemli oluşumlarından biriydi. Günümüzde çok doğal olarak algılanan toplumsal ve sosyal kazanımların ilk şekli ve modeliydi aynı zamanda. Ancak genç demokrasi bütün bunlara rağmen ve dış etkenlerden dolayı başarılı olamadı, krizlerle boğuşarak yıkıldı. Dönemin sanatı ve sanatçıları üzerine etkisi büyük oldu. Birçok sanatçı Birinci Dünya Savaşı sonrası gerçekçi, lafı eveleyip gevelemeden, doğrudan, bazen alay ederek, bazen kızarak, bazen dalga geçerek, bazen dikkatli bir biçimde, bazen de melankolik yaklaşımlarla eserlerine konu ettiler.

İllüstrasyon + Fotoğraflar: © Ömer Yaprakkıran

20 ve 30'ların birçok sanatçısı Weimar enkazını ve sonrasındaki Hitler'i görebilmişti

İşte sadece Almanların değil, dünyanın her yanından gelen sanatseverlerin büyük ilgisiyle karşılanan Frankfurt'un ünlü Schirn Sanat Müzesi'ndeki sergi, Birinci Dünya Savaşı sonrası yıllardaki politik ve sosyal gerilimlerin etkin olduğu ortamı yansıtma amacına odaklanıyor ve "çağın rahatsızlığı"nı gözler önüne seriyor.

Gerçekten de, 1920'lerin ve 30'ların önde gelen sanatçılarının çoğu bir sismograf gibi gelmekte olan felaketi, yani Weimar Cumhuriyeti'nin çöküşünü ve ardından gelen Hitler rejimini görmüşlerdi.

YENİ NESNELCİLİK: KONULAR, MOTİFLER...

Yeni Nesnelcilik (Neue Sachlichkeit), savaş öncesi "Fırtına ve Dürtü Yılları"na bir reaksiyon olarak, doğalcılığı da (Naturalismus) içeren, görünen gerçek dünya ve yaşama dönüş olarak ortaya çıktı ve Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından başladı. Arka planında Alman enflasyonu yılları 1914-1923 vardır. Georg Grosz, Otto Dix ve Christian Schad gibi sanatçılarla beraber daha birçokları toplumsal eleştiri temelinde yükselen konuları işlemeye başladılar. Yeni Nesnelcilik, Weimar Cumhuriyeti'ni yönlendiren sanat akımı olarak kabul edilir.

Birinci Dünya Savaşı öncesi soyutlama ve ruhlaştırma sürecini yaşatan dışavurumculuk (Ekspresyonizm) 1918'de sonra ermesi ardından Yeni Nesnelcilik akımı ile yepyeni bir stil geliştirildi: Modern dünyayı daha açıkça, anlaşılır tarzda cesaretli, soğuk, sevimsiz, ilgisizce uzaktan izlercesine, heyecanlanmadan soğukkanlılıkla yaşanan anın gerçekçi bir tarzda ele alınması... Kesin, net konturlarla, eski ressamların tekniği ile çok anlamlı ve yoruma açık bir stildi bu.

Schirn'deki sergi 190 eser, 62 sanatçı ile Yeni Nesnelcilik akımının daha politik ve sosyal eğilimli kanadı olan Doğruculuk'a (Verismus) odaklanıyor. Sergilenen eserlerde sanatçılar çağın gelişmelerini eserlerinde yansıtırken gölgede kalan olumsuz koşulları/oluşumları da konu ettiler. Amaçları yanlış ve kötü giden durumu yalnızca anlatmak değil, yorum ve eleştiriler getirerek değişimin gerçekleşmesini sağlamaktı. Sadece başkent Berlin'de değil Dresden, Rostock, Stuttgart, Karlsruhe, Münih, Hamburg ve Hannover'de sanat ve kültür merkezleri oluştu. Politika, eğlence sek-

törü, fuhuş, yeni (çağdaş) kadın, paragraf 218 ve 175, portreler, endüstri manzaraları, spor ve sosyal konulari içeren eserler geniş bir yelpaze oluşturdu ve bu Weimar Cumhuriyetinin gelişen yönünü yansıtıyor...

SANAT VE POLİTİKA

Genç bir demokrasi olan Weimar Cumhuriyeti'nin en büyük sorunu kaybedilmiş Birinci Dünya Savaşı'ydı. Ordudaki asker sayısının 100 bine indirilmesi politik ve sosyal problemlere neden oldu. 2 milyon insan kaybının yanında 1,5 milyon savaş sakatları da geçimlerini sağlamak zorundaydı. Devletin söz vermesine rağmen askerlerin çoğu ya çok az ya da hiç emeklilik parası alamadıklarından sokaklarda dilenmek zorunda kalmışlardı. Otto Dix, "Kriegskrüppel" adını verdiği grafik serisinde, korkunç yaratıklar olarak adlandırılabilecek, savaşta bacakları kopmuş, kolları kesilmiş, gazdan parçalanmış bedenlere sahip yaratıklar resmediyordu.

Sanatçılar resimlerini satamadıklarından dergi ve gazetelerde illüstratör olarak çalışmak zorunda kalıyorlardı. Günün politik durumunu acımasızca yansıtan, yer yer tahrik eden Grosz'un eserleri sağ-milliyetçi çevrelerce hoş karşılanmıyor, düşman gözüyle bakılıyordu. 1921 yılında 5 bin mark cezaya çarptırıldı, suçu silahlı kuvvetleri "Ölüm Pezevengi" olarak adlandırmasıydı. "Die Pleite" (İflas) dergisinde yayımlanan Hitler portrelerinde ve resimlerinde Nazilerin gamalı haçını ilk kez kullanan Georg Grosz, çağın bilinçaltı gerilimleri ile politik karşı çıkışları vurgulayan bir sanatçı olarak sanat tarihindeki yerini almıştır.

Grosz'un eserleri sağ-milliyetçi çevrelerce hoş karşılanmıyor, düşman görülüyordu

BİR SANAYİ OLARAK ZEVK VE EĞLENCE

Birinci Dünya Savaşı sonrası toplumsal kargaşa, açlık ve enflasyona karşı özellikle Berlin'de içinde uyuşturucu ve kadın başta olmak üzere "her şeyin" bulunabileceği, kabare, dans ve gece lokalleri açıldı. Yabancı ziyaretçilere göre bu dönem çılgınlık ve sapıklıkta Berlin Paris'in çok ilerisindeydi. Alkol ve kokain tüketimi aşırı derecede artmış, taleplerin çoğalmasından dolayı savaş öncesi kilosu 16 mark olan kokain 1921 yılında 17 bin marka çıkmıştı.

Tamamen çıplak vücutları örtüyormuş hissi veren kıyafetlerin yer aldığı koreografilerle sahnelenen revülerin şöhreti Berlin dışına taşmıştı. 1923 yılında Almanya'nın 119 şehrinde 360 revü gösterisi sahnelenmişti. 1926 ile 1927 arasında revülerin sahnelendiği dokuz tiyatroda seyirci sayısı 10 binleri buluyordu. En şöhretli ve tanınanı ise 2 bin izleyicisi olan Admiral Palas'ta yapılanıydı. Hermann Haller'in yönettiği İngiliz "Tiller Girls" grubunun tek ölçüyle, dümdüz bir çizgideymiş gibi aynı hizada yaptıkları bu toplu dans, çağdaş Amerikan askeri marşlarını hatırlattığı gibi, gelmekte olan "yürüyen bandı" da çağrıştırıyordu. Klaus Mann, "Cinnet, çılgınlıktır dans... Sabit fikre dönüşür, kült olur... Açlık, histeri, korku, hırs, şehvet, panik ve dehşettir artık dans" diye yazmıştı.

TOPLUMSAL BİR SORUN: FUHUŞ

Berlin, Hamburg, Frankfurt ve Leipzig gibi kentlerde, polisteki resmi kayıtlara göre 1913-1925 yılları arasında fahişe sayısı ikiye katlanmıştı. Tutuklanan, kayıt dışı ve yasalara aykırı çalışanlar eklendiğinde bu sayının üç katına çıktığı görülür. Savaş sakatları ve gazilerin eşleri ekonomik sıkıntıda olan ailelerine mali yardımda bulunmak için fahişelik yapmak zorunda kalmışlardı. Özellikle Georg Grosz ve Otto Dix'in grotesk ve abartılmış resimle-

rinde, fuhuş ve fahişelik tüm toplum tabakalarındaki "satılmışlığı, satılık olmayı" ve buna bağlı olarak ahlâksal çöküşü sembolize ediyordu.

Kadın sanatçılar ise, örneğin Jeanne Mammen'in "Flaneurin" adlı tablosunda olduğu gibi, nesnel, önyargısız, kadınlar arası dayanışmayı ön plana çıkarıyorlardı. Elfriede Lohse-Wächter ise Hamburg ve St. Pauli genelevlerinde bir süre yaşayarak, izlenimlerini, yaşadıklarını empati kurarak, ironik bir melankoli içinde anlatıyordu.

YENİ KADIN

Weimar Cumhuriyeti döneminde kadınlar, teknolojik gelişme sonucu ortaya çıkan yeni mesleklerde; telefon sekreterliği, stenograf, ve tezgâhtarlık gibi, çalışma olanağı buldular. Memurlukta da sayıları çoğalmış, cumhuriyetin getirdiği liberal kanunlar sayesinde doktor, akademiker ve politikada söz sahibi olma olanağı buldular. Hem üretici hem de tüketici olarak kültürel hayata giriyorlardı artık. Yazıyorlar, kitap gazete yayımlıyorlar, çiziyor resim yapıyorlardı. Kitle iletişim araçlarında seslerini duyuruyorlar, "Kadın Sorunu"nu politik tartışmalara taşıyorlardı. Kürtaj, gebeliği önleme yöntemleri, medeni haklar, fuhuş ve kadın işçi ücretleri tartışılan konulardı...

1920'li yıllarda erkek görününmlü kadın tipi dişiliğin görsel tasarımını oluşturuyordu. Erkek saçı gibi kesilmiş kısa saçlar, monokl, pantolon, smokin ve sigara sadece film yıldızı Marlene Dietrich'e ait eril aksesuar değildi. "Yeni Kadın" sonuç olarak medyanın tasarımı olarak kaldı, kısa bir dönem büyük şehirlerde geçerliliğini korudu, tutucu çevrelerin baskısı ile de tamamen yok edildi.

PARAGRAF 175 VE MAGNUS HIRSCHFELD

Seksolog Magnus Hirschfeld, Friedrich Nietzsche'nin "Doğal olan hiçbir şey ahlâksız olamaz" sözcüğünden yola çıkarak 1896'da eşcinselleri aşağılayan, suçlayan ve cezalandıran paragraf 175'e karşı etkili oldu. Tıpkı sakatlıklarda olduğu gibi bunun da nedenlerinin doğuştan olduğuna inanıyor ve savunuyordu. Kanunun değişmesi için imparatorluk hükümetine çeşitli başvurularda bulundu, dilekçeler verdi, makaleler yayınladı. Cinsel hayat üzerine anonim anketler yaptırarak özellikleri, eğilimleri ve alışkanlıkları araştırdı. "Transvestit" kavramını 1910 yılında ilk kullanan ve bu konu üzerine "Erotik Örtünme Üzerine Araştırmalar" adlı kitabı yayımlayan kişidir. 1908 yılında Sigmund Freud ile temasa geçerken, onun araştırmaları, deneylerinden ve cinsel hormonların eşcinsellik üzerine etkilerini, bu alandaki neden-sonuç ilişkilerini açığa çıkarmayı umut etti. Ne var ki yaşadığı "zaman" daha derinleşmesine olanak tanımadı. 1919'da kurucusu olduğu Cinsel Bilimler Enstitüsünde ihtiyacı olanlara cinsiyeti ve yaşına bakmadan, ücretsiz danışma ve terapi olanakları sağladı.

Hirschfeld 1933'te Nazilerden kaçarak Fransa'ya yerleşti, 1935'te de orada öldü. 6 Mayıs 1933'te kurucusu olduğu enstitü, Nazi öğrencileri tarafından yağmalanıp tahrip edildi. Gerekçeleri ise orada tedavi gören Nazilerin kişilik bilgilerinin ortaya çıkmasını engellemekti. Üstün ırkı savunan, kiliseyi de arkasına alan bir hareket-te eşcinsellere kesinlikle yer yoktu.

MADDE 218

Kürtaj yasası 1871'de imparatorluk ceza yasalarına alındı. Sadece çocuğunu aldıran hamile kadın değil, ona yardımcı olan herkes hem para hem de hapis cezasına çarptırılıyordu. Doğum politikasını biçimlendirmek amacıyla kürtaj konusunu içeren, hukukçular, doktorlar, partiler, kilise ve seslerini duyurmaya başlayan kadın hareketinin katılımıyla açık bir tartışma ortamı yaratıldı. Toplumdaki ilerici güçlerle işçi sınıfını birleştiren bu oluşum, "Bu benim bedenim!" hareketinin 1918'de yürürlüğe giren kadınlara seçme seçilme hakkı ile tekrar gündeme gelmesini sağladı. Böylelikle de bu önemli konu çeşitli yayınlarda, tiyatroda ve başka sanat eserlerinde yerini buldu.

TOPLUMUN AYNASI PORTRELER

Yeni Nesnelcilik akımının etkisinde yapılan portreler, Weimar Cumhuriyeti'nin kamusal alanında yer alan bilim adamları, doktorlar, galeristler, gazeteciler, yazarlar, sanayicilerden oluşuyordu. Gerçek kişilerin yanında yepyeni bir fenomen tiplemesi olarak ortaya çıkan "radyo dinleyenler"in de portreleri yapılıyordu. 1923'te radyo yayıncılığı başlamış, 1926'da dinleyici sayısı bir milyon iken, 1933'te bu sayı dört milyona çıkmıştı.

Otto Dix, Christian Schad, Rudolf Schlichter ve diğer sanatçıların yaptığı portrelerde yer alanlar, duygusuz, nesnel, donuk, derinliği olmayan yüzeysel, dışa kapalı içe dönük kişilerdi. Bunlar kimdi ve neyi temsil ediyorlardı? Sanatçı bunu sembol olarak işlerken, kişi kadar onun etrafında yer alan nesneler ve detayları da aynı değerde tutuyor ve onları resme taşıyordu. Bu Yeni Nesnelcilik akımının en önemli kuralı oluyordu. Birey onu çevreleyen nesnelerle aynı değerde, aynı yoğunluktaydı ya da tam tersine: Her nesne konu edilen birey kadar değerli ve önemliydi.

ŞEHİR, ÜLKE VE SANAYİ

Makineler, fabrikalar, dumanı tüten fabrika bacaları, atölyeler, teknik yapılar, telgraf direkleri, köprüler, tren istasyonları sıkça kullanılan motiflerdi. Makineler sanki uzak bir gelecek objeleri gibi yabancı, bilinmez ve gizemli olarak resimlendiler. Teknik gelişimin oluşturduğu coşku ve heyecan toplumun büyük kesimlerinde derin bir şüphe ile karşılanıyor, şiddetli eleştirilerin hedefi oluyordu. İmparator Wilhelm döneminde yaygın bir fikir olan ilerleme iyimserliği radyo, plak ve filmin bulunması ile belirli bir kabul görüyordu.

Diğer yandan bu yenilikler beraberinde üretimin daha da artması, verimliliğin yükseltilmesi, ekonomik kazanımlar, yüksek kârların sağlanması için yürüyen bandın bulunması çalışan büyük halk kesimlerinde sağlık sorunları yarattığı gibi, kitlesel işsizliklere de neden oldu. Tabiat artık eskisi gibi doğal ve "idil" değil, insanoğlunun sonsuza kadar –vereceği zararı düşünmeden– sömüreceği bir bağımlısı olarak görülüyordu.

Sanayileşmenin amacı ilerlemenin coşku ve heyecanı ile çalışma ruhunun birleşmesini vurgulamak olmasına karşı, resmedilenler insansız bomboş sokaklar, garip bir şekilde tertemiz pisliklerden arınmış şehirler... Resim ve tablolar soğuk, derin melankolik etkileri taşıyan, dizginlenmiş gerilimin felakete dönüşeceği anı bekleyen yapıtlardı. Düşen Uçak adlı tablosunda Franz Radziwil, sanki gelmekte olan felaketi haber veriyor gibidir.

Franz Radziwill: Ölüm Uçuşu (Todessturz Karl Buchstätters),1928

WEİMAR CUMHURİYETİ'NDE SPOR

Kaybedilen Birinci Dünya Savaşı sonrası spor kavga, dövüş, boğuşma ve bu şekilde gücünü gösterme amacını güdüyordu. Tarihçi Sebastian Haffner: "Spor haberleri on yıl önceki silahlı kuvvetler bildirilerini andırıyordu. Teslim olan asker sayısı, ele geçen ganimet miktarı, düşmanın kayıpları yerine şimdi kaç saniyede ulaşılıdığı, rekorlar ve buna benzer haberler." Fabrikada monoton, sıkıcı çalışma koşullarından etkilenen işçilerin, hem ruhen hem de bedenen tekrar sağlıklarına kavuşması amacıyla kurulan Sosyalist İşçi Jimnastik Hareketi 1919 başından itibaren İşçi ve Spor Federasyonları'na dönüştürüldü. Amaç, rekabet ile performansı birleştirip, cumhuriyetin yönetim değerlerini, sınıfsal ve cinsel sınırları kaldırarak oturtmaktı.

Kritik, modern yaşamın diğer yansımalarında olduğu gibi sporda da "daha hızlı, daha ileri, daha da yüksek" amacında olan Amerikanlaşmaya karşı oluştu. Anglosakson spor kültüründeki rekabet ve performansı yükseltme Alman jimnastik geleneklerine de girer. Tutucu, serbestlik karşıtı olan askeri dernek ve birliklerin oluşturduğu Alman Jimnastikçiler Birligi sporu, "Alman halkının güçlendirilmesi" amacıyla kendi kontrolleri altına aldılar. Farklı değer sistemleri ve farklı dünya görüşleri sporda da kendini gösteriyordu.

Alice Rex-Nerlinger: Politik Tutuklu I - II, 1933/34

SOSYAL KONULAR

"İnsanlar aşağılık bir sistem yarattılar... Birileri yukarlarda, birileri aşağıda..." 1922 yılında Grosz, "Bir azınlık milyonlar kazanırken, binlercesi asgari geçim gelirine ancak sahip oluyor..." Grosz, bunun sanatla ne ilgisi olduğunu soranlara, "İşte tam burada sanatçının cevap vermesi gereken şudur: Bunlara göz yumarak tahammül mü edeceğim, yoksa karşı mı çıkacağım? Sömürülenlere, 'seni sömürenler bunlardır' deyip yüzlerini göstermektir benim işim. İnsan ne yazık ki, iyi değildir, bir hayvandır!" yanıtını veriyordu.

1920'de Almanya'daki işsizlik, enflasyondan dolayı yüksek rakamlara ulaşmıştı. 1929'daki dünya ekonomi krizinden daha da etkilenerek iyice arttı. Bu nedenlerden artan intiharları Hannah Nagel ve Oskar Nerlinger doğrudan eserlerinde gösterdiler. 1932 yılında sanatçı Alice Lex-Nerlinger sol eğilimli çalışmasından dolayı hapse mahkûm olur. Hücresinde yaptığı iki tablo da sergide yerini alıyor.

Sergi 25 Şubat 2018'e dek gezilebiliyor. En azından müzenin internet sayfasında "tadımlık bir ziyaret" mümkün:

www.schirn.de

Doug Ashford, Bunker 2, 2017. New York Times clippings 1982 - 2016

Sanat **siyasetin** bir parçasıymış demek ki!

BERLİN Berlin'de 2017'nin son iki ayına yayılan ve 8 Ocak'ta sona eren bir sergi, sanatın toplumsal ve siyasal sistem kavgasında nasıl bir silah olarak ve hangi yoğunlukla kullanıldığına güncel bir örnek verdi. Alman medyası sergiye ilgiyle yaklaştı gerçi, ama artık toplumsal bir ağırlığa sahip olmayan sol nedeniyle, Almanya'nın siyasal ve sanatsal kamuoyunda ciddiye alınabilecek bir sürtüşme, büyük bir tartışma yaşanmadı. Sergi başladığı gibi bitti. Sadece haberleştirildi.

"PARAPOLİTİK" SERGİSİ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, sanat ve kültür politikalarının, kapitalist ve sosyalist ülkeler arasındaki sembolik silahlanma yarışında en az atom bombası kadar önemli bir rol oynadığını ortaya çıkaran Berlin'deki "Parapolitik" sergisi, özellikle "Kültürel Özgürlük Kongresi" (Congress for Cultural Freedom – CFF) nedeniyle çok ilginç açılımlar içeriyordu. Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerdeki sanat pratiklerine tepki olarak örgütlenen, onları ve siyasal desteklerini hedef alan bu CFF'in asıl önemi, 1967 yılında ortaya çıkan finansman kaynağı idi. Kurucuların ve finansörlerin arkasında resmen Amerikan istihbaratının olduğu saptanınca, dönemin koşulları gereği CFF hızla itibar yitirdi. Soğuk Savaş'ta aydınlar ve CIA bağlantılarını kitaplaştıran Frances Stonor Saunders bu "sanat örgütünün" 1979'da kendini feshettiğine dikkat çekiyor.

Aslında bu öykü, dönemin özgünlüğü hakkında iyi bir fikir verebiliyor. CIA bağı ortaya çıktığı andan itibaren CFF'nin tüm etki alanını yitirmesi ve tasfiye olması, daha doğrusu tasfiyenin kolaylığı, o dönemde solun Avrupa'da da sokakta ve

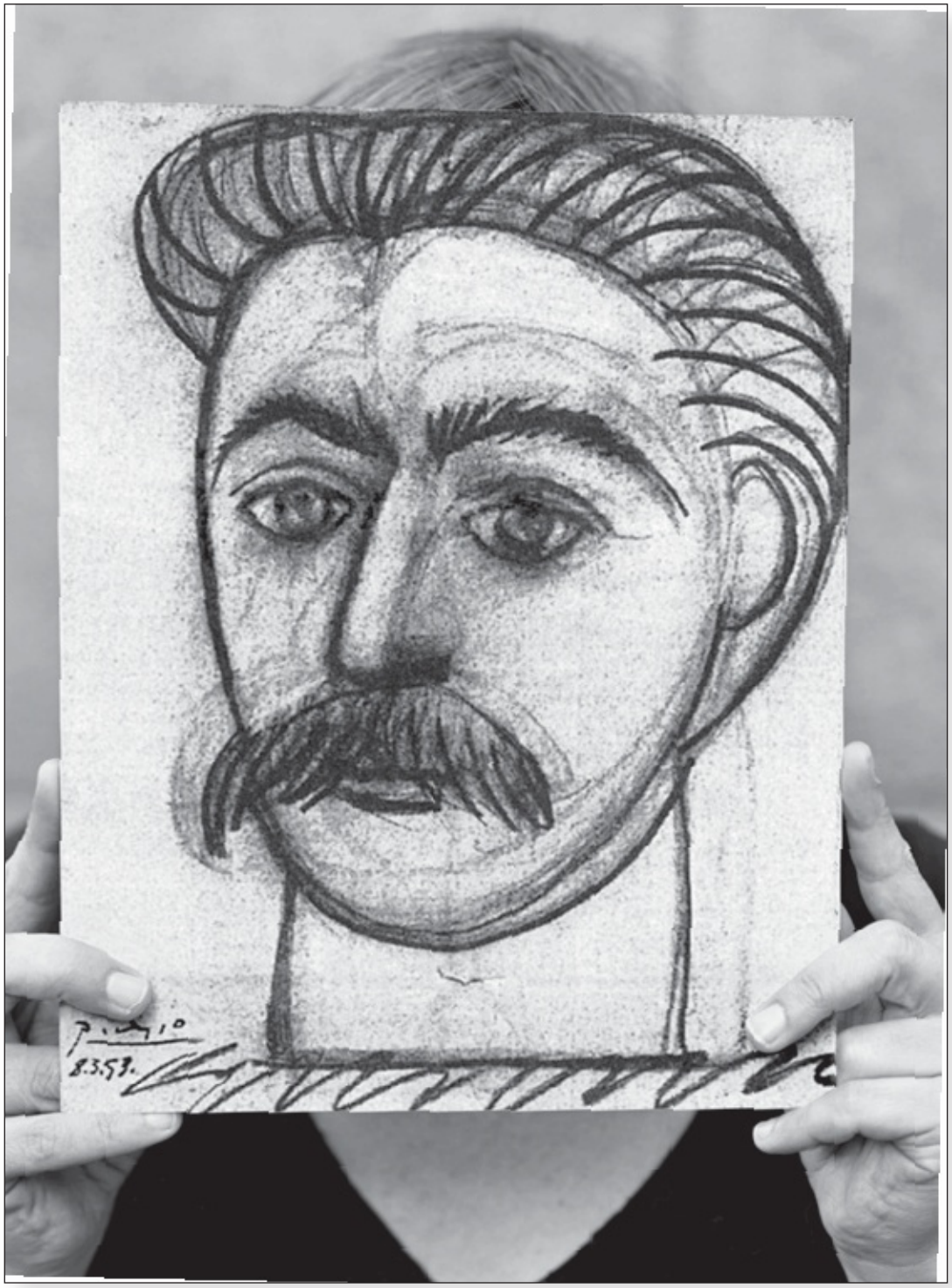

Lene Berg
Stalin by Picasso
or Portrait of Woman
with Moustache

Sosyalist meydan okuma özellikle sanatta göğüslenmeliydi

sanattaki ağırlığıyla ilintilidir. Bugün ise artık böyle bir gereklilik bulunmuyor. Yani bu "CIA sanatı" sergisinden, doğrudan olmasa da, dolaylı bir "iade-i itibar girişimi" diye söz etmek mümkündür.

"ANTİTOTALİTER" BİRLİK

CFF, Soğuk Savaş olarak kodlanan ve birbirine zıt iki dünya sistemi arasındaki acımasız çekişmeye sahne olan bir dünyada, bir cephe şehrinde, 1950 haziranında kuruldu. Batı Berlin'deki bu kuruluşun amacı, aydınların "antitotaliter" birliğini güçlendirmek ve ilerletmekti. "Sosyalizm düşmanı" her alanda göğüslenmeli ve geriletilmeliydi. Sanat ve aydın en önemli alandı.

Kültürel Özgürlük Kongresi'nin ana komuta merkezi Paris'teydi ve buradan

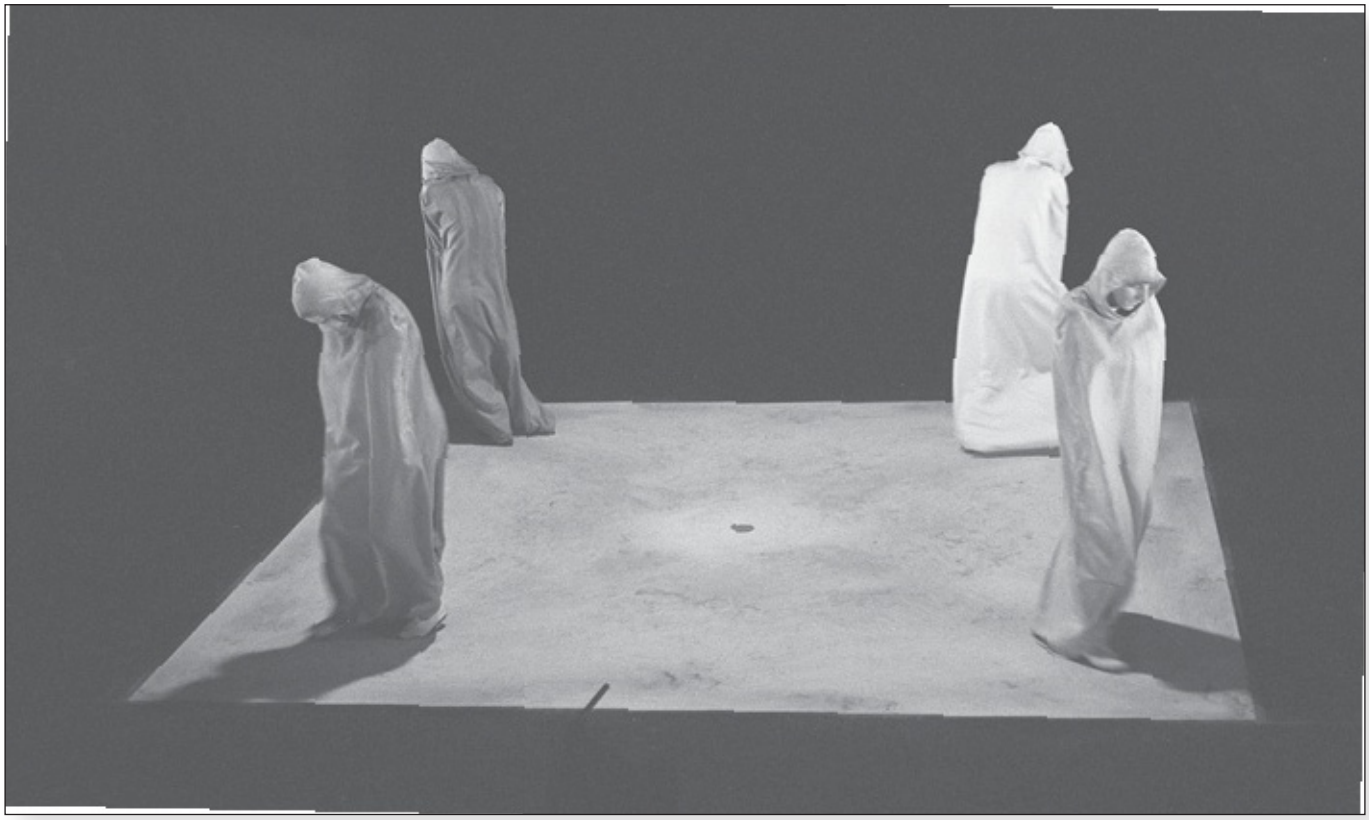

Samuel Beckett Quadrat I+II, 1981, 13'28"

İdeoloji ve sanatsal "özerk tutum" arasındaki ilişki ana temaydı

hareketle Latin Amerika, Afrika ve Güneydoğu Asya'da sayısız kültür programını destekliyordu. Dergiler, konferanslar ve sergilerden oluşan bir "şebeke", modernliğin sanatın edebiyat, müzik gibi çeşitli alanlarındaki "evrensel" dilini teşvik etmek için kurulmuştu. Desteğin amacı, antikomünist ortak paydayı ve böylece bir

kültür soğuk savaşında ABD'nin hegemonyal konumunu, Amerikan çıkarlarını koruyup sağlama almak, geliştirmekti.

"Yarı siyaset" veya "saklı siyaset" vs. olarak da çevrilebilecek "Parapolitik" başlıklı bu sergide, Soğuk Savaş'ın kültür siyasetiyle ilgili küresel boyut, modernle akraba veya ona komşu bazı gezgin anlamlar ve hedefler irdelendi. Soğuk Savaş yıllarındaki siyaset ve estetik tartışmalarının nasıl karşılıklı bir bağımlılık içinde geliştikleri üzerinde duruldu. Bütün bu bağımlılıklardan hareketle günümüzün küresel sanatındaki çatışma çizgileri ve bunların ideolojik temelleri hatırlatılmış oldu.

İdeolojik talep ve iddialarla sanatsal "özerk tutum" arasındaki ilişki, serginin ana temasıydı. Sergilenen ürünler, ideolojik itirazlarla ve ABD'nin savaş sonrasındaki "özgürlük atağının" yankısıyla bir tartışma arayışı olarak sunuldu. Dar bir çevrede öyle algılandığı anlaşılıyor. Ancak verimli bir polemik veya tartışmaya rastlamak mükün olmadı.

Sadece geçmişin değil, günümüz sanat pratiklerinden gelen katkılar da bu Soğuk Savaş mirasını işledi. Siyasal angajmanla eleştirel mesafe arasındaki ilişki, Berlin'in ünlü "Haus der Kulturen der Welt" mekânında en azından izleyicinin önünde bir kez daha topluca masaya yatırılmış oldu.

© Stefan Maria Rother/HKW

SOSYALİZMDE SANAT, KAPİTALİZMDE SANAT

1930'lardan bu yana birçok sanat ürününün, soyutlama veya soyut sanat ile gerçekçilik veya gerçekçi sanat arasındaki karşıtlığı yansıttığı biliniyor. 8 Ocak 2018'da sona eren serginin genel sınırları içinde kültürel özgürlük ile bunun biçimleri sorgulanmış oldu. Malzeme çoktu. İkinci Dünya Savaşı sonrasında CFF tarafından kurulan veya finanse edilen uluslararası birçok yayın (dergiler, gazeteler vs.) serginin ilginç parçalarını oluşturdu. Monat, Encounter, Paris Review gibi yayınlar modernitenin nasıl bireysel özgürlükler için bir "anlam taşıyıcısı" halini aldığına ve böylece Batı'nın 20'nci yüzyıldaki hegemonyasını kolaylaştırdığına dikkat çekti.

Neresinden bakılırsa bakılsın, bu sergi sadece sanatta sosyalist gerçekçi yordama veya sosyalist ülkelerdeki kültür politikalarına karşı değil, sosyalist dünya görüşü ve her tür sosyalist pratiğe karşı toplu bir atağın geçmişte hangi kaynaklardan desteklendiğini bir kez daha göstermiş oldu. Gerçekten de CFF'nin, sanatı, sanatçıyı, aslında da aydınları ve aydın adaylarını temel muharebe alanı seçmesi, daha önce kendisine açılmış bir savaşı kabullenmek zorunda kaldığını gösteriyor. Sosyalist sanat iddiası on yıllarca bir meydan muharebesi mantığıyla ve özgürlükçü Batı tarafından göğüslendi. Sergi bunun göstergelerinin yeniden yorumlanması için, taraflı bir kimlikle de olsa, bir fırsat sunmuş kabul edilebilir. Belki bir süre sonra...

Kimileri bilmeden de olsa, CIA destekli bu örgütün kucağına "bazıları solda sayılan" epey bir sanatçının düştüğü biliniyor. Heinrich Böll, Siegfried Lenz, Ignazio Silone, Andre Malraux, Arthur Koestler, Raymond Aron gibi dönemin birçok ünlü yazarının anıldığı bu serginin listesinde, ünlü Türk müzik adamı İlhan Mimaroğlu da vardı. Almanya'daki Türkçe medyanın bu serginin hiç farkına varmaması ise kalıcı bir acı gerçek olarak kayıtlara girmiş olsun. Oysa "anlatılan, herkesin ortak hikâyesi" idi. ▮

✣

Kimileri bilmiyordu, ama genelde CIA tuzağına severek düşülmüştü

✣

MATEMATİKTE GÖTTİNGEN - İSTANBUL HATTI

Genç **cumhuriyet** ve **Alman** matematikçiler

HALİT ÇELİKBUDAK | FRANKFURT

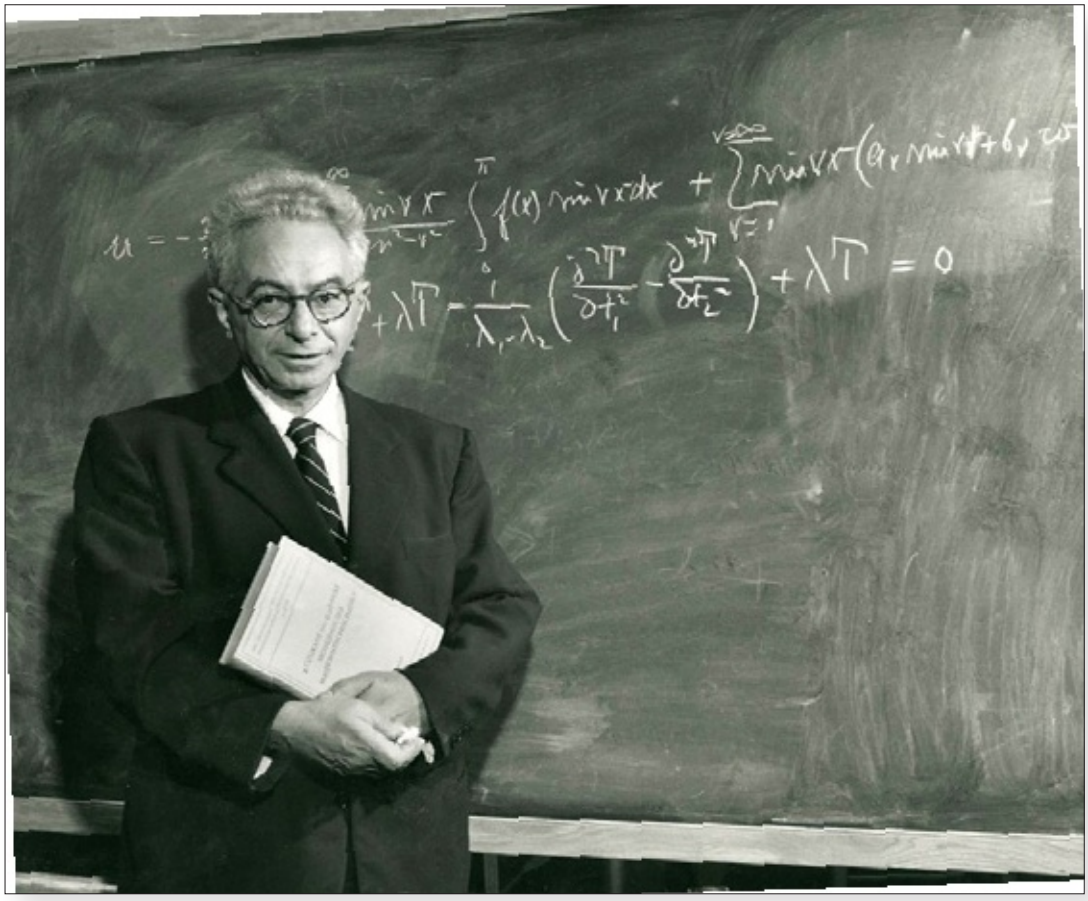

Prof.
Richard Courant

"Üniversite tesisine verdiğimiz ehemmiyeti beyan etmek isterim. Yarım tedbirlerin kısır olduğuna şüphe yoktur. Bütün işlerimizde olduğu gibi üniversitede radikal tedbirlerle yürümek kati kararımızdır."

Gazi Mustafa Kemal Atatürk
(TBMM'nin 1933 yılı açış konuşması)

Cumhuriyet'in ilanının onuncu yılında gerçekleştirilen Üniversite Reformu'nun hedefleri arasında cumhuriyet için geleceğin bilim insanlarını bir an önce yetiştirmek, Türk bilimini süratle çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak da vardır. Bu yüzden 1933'de Hitler zulmünden kaçan en üst düzey Alman bilimadamları davet edilir. Matematik ve fizik için Göttingen Üniversitesi'nden dönemin en önemli Nobel ödül sahibi üç Alman bilimadamı İstanbul'a gelir. Matematik enstitüsünün temelinde onların harcı vardır.

Matematik nasıl tanımlanır? TDK sözlüğüne bakarsak "Aritmetik, cebir, geometri gibi sayı ve ölçü temeline dayanarak niceliklerin özelliklerini inceleyen bilimlerin ortak adı" diyor. Felsefenin ilk dönemlerinden itibaren "bütün ilimlerin temeli" olarak kabul edilir. Matematik kelimesinin kökü eski Yunanca'dan gelir. Eski Yunanca'da "matesis" kelimesi matematik kelimesinin köküdür, "bilirim" anlamına gelir. Daha sonra ise "bilim, bilgi, öğrenme" gibi anlamlara gelen "máthema" kelimesinden türemiş... Buradan türetilen "mathematikós" kelimesi de "öğrenmekten hoşlanan" anlamına gelir... Osmanlıca'da ona "riyaziye" denilmiş. Türkçe'ye ise Fransızca "mathématique" kelimesinden gelmiş... Matematiğin nerede ve nasıl başladığı hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değil. Örneğin Herodot'a, Aristo'ya (MÖ 384-322) göre, matematik M.Ö. 3000-2000 yılları arasında Mısır'da, Mezopotamya'da başladı.

Matematiğe birçoğumuz çekingen tavırla yaklaşır. Azımsanmayacak bir grup ise hiç sevmediğini, hatta nefret ettiğini söyler. Buna karşılık bir kısmımız ise ilgi duyduğu veya matematiğe kabiliyeti olduğu için çok sever. Bu kadar farklı duygularla yaklaşılan bir bilim dalıdır matematik... Aslında matematiğe çekingen yaklaşmanın veya nefret etmenin temelinde yatan daha ilkokuldan itibaren "Matematiği niçin öğreniyoruz?", "Bu dersin bana fayda-

Prof. **Max Born**

sı nedir?", "Günlük hayatta uygulaması nasıl oluyor?" gibi soruların doğru dürüst cevaplandırılmamasıdır. Fizik, kimya, biyoloji, mühendislik, astronomi, ekonomi ve psikoloji gibi bütün bilim dalları esaslarını geliştirmek, sonuçlandırmak için matematiğe ihtiyaç duyar. Matematik, insanda sistemli, doğru düşünme yeteneğini geliştirir. Matematik, farkına varmasak da hayatımızın her aşamasında yer alır...

Prof.
James Franck

COURANT'A BORÇLARIMIZ

Matematik deyince aklımıza hemen hangi isimler gelir? Belki Fransız matematikçi, filozof Rene Descartes, matematikte kendi adını taşıyan teoremi bulan Pisagor, Kartesyen geometrinin babası Öklid, muhteşem bilimsel eseri Principia Mathematica ile İngiliz Isaac Newton veya hayatından esinlenilerek 2001'de "A Beautiful Mind" (Akıl Oyunları) adlı filmi çevrilen Amerikalı matematikçi John Forbes Nash gelebilir. Daha birçok isim sıralanabilir.

Peki matematikçi Richard Courant'ı tanıyor musunuz? Belki matematik alanındaki akademisyenlerin veya bu alana ilgi duyanların tanıyabileceği bir Alman bilim adamı... Matematiğin Prometheuslarından... Ben de onun adını ODTÜ'de eğitimim sırasında profesörler Erdal İnönü ve Cahit Arf'ın konferans veya dersleri aracılığıyla duymuştum. Daha sonra da yazdığım bir kitap dolayısıyla hayatını, bilime olan bakışını okuyup yakından öğrendim...

Bugün Türkiye'de üniversitelerdeki matematik bölümleri ona çok şey borçlu... Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin üniversite reformu sırasında Türkiye'ye davet edilmiş, gelmiş... Hükümete rapor hazırlayıp vermiş. Bölümler veya kürsüler kurulurken onun tavsiyeleri dikkate alınmış. Aslında matematiğin başında onun olması arzu edilmiş, ama bu arzu maalesef gerçekleşmemiş... Yine de genç cumhuriyette matematiğin temelinde onun da harcı olduğu yadsınamaz.

YERALTI TELGRAFININ MUCİDİ

Richard Courant, 8 Ocak 1988'de bugün Polonya sınırları içinde kalan ancak o dönemler Prusya toprakları olan Yukarı Şilezya'nın Lubrinitz kentinde doğmuş. 27 Ocak 1972'de New York'ta ölmüş... Dolayısıyla ocak ayı onun doğum ve ölüm yıldönümleri... Çok geniş bir Yahudi asıllı ailenin ferdi olan babası Siegmund Courant tüccar... Babasının işi dolayısıyla çeşitli kentleri dolaşmışlar. 1901'de babasının iflas etmesiyle zor günler geçirmişler. 1905'te Breslau Üniversitesi'nde fizik ve matematik eğitimine başlamış. 1907'de kısa bir süre İsviçre'de Zürih Üniversitesi'ne devam ettikten sonra Göttingen Üniversitesi'ne geçmiş. Göttingen matematik alanında dönemin en önde gelen üniversitesidir. Matematik bilginleri David Hilbert, Felix Klein ve Hermann Minkowski ders vermektedir. Courant, 1908 yılında matematik bilgini David Hilbert'in asistanı olur. Onun gözetiminde 1910'da doktorasını 1912 yılında ise doçentlik tezini verir. Aynı yıl Breslau'dan tanıştığı ve kendisi gibi bir matematikçi olan Nelly Neumann ile evlenir.

Birinci Dünya Savaşı'nda askere alınıp Belçika cephesine gönderilir. Ancak cephede birlikler arasındaki iletişimin çok kötü olduğunu görünce yeni bir sistem geliştirmeyi teklif eder. Bu iletişim aracı olarak tel yerine toprağı kullanacak bir telgraf sistemidir. Teklifi kabul edilince Göttingen'e dönüp yeraltı telgraf sistemini geliştirir. Tekrar orduya dönünce görevi yeni sistemi askerlere öğretmektir. Böylelikle savaşta cephede çarpışmalara doğrudan katılmaktan kurtulur. Savaştan sonra 1918'te Göttingen'e döner. Eşi Nelly'den ayrılır. Göttingen'deki ünlü matematik profesörü Carl Runge'nin kızı Nerina (Nina) Runge ile 1919'da evlenir. İki çocuğundan oğlu Ernest Courant, şimdi dünyaca ünlü bir fizikçidir. Kızı biyolog Gertrude ise yine ünlü matematikçi Jürgen Moser ile evlidir. Richard Courant, 1922 yılında Göttingen'de Matematik Enstitüsü'nü kurup yöneticisi olur.

NAZİLER KOVUNCA

Almanya'da 30 Ocak 1933'te Hitler başbakan olur. Almanya'da tüm dehşetiyle Hitler dönemi başlar. 7 Nisan 1933'te kabul edilen yasa ile siyasal görüşleri uygun görülmeyen ya da 'Ari ırktan' olmayan kamu görevlilerinin görevlerine son verilir. Göttingen'de de ilk adımda yedi profesörün görevine son verilir. Bu profesörler arasında matematikçiler Richard Courant, E. Noether ve F. Bernstein, kuantum mekaniğinin kurucularından Max Born, hukukçu R. Honig (Honig, aynı yıl Türkiye'ye gelmiş ve İstanbul Üniversitesinde altı yıl görev yapmıştır) vardır.

7 Nisan 1933'te çıkarılan yasa, Yahudi asıllı olsa bile birinci dünya savaşına katılanlar için bir ayrıcalık öngörür. Richard Courant bu ayrıcalığın ona da tanınacağını düşünür ama baskı giderek artar. Beş yaşındaki kızı yuvadan, diğer çocukları da yüzme kulübünden çıkarılır. 7 Mayıs'ta gelen resmi mektupta işine son verildiği bildirilir. Kısa bir İstanbul düşünce-

FİZİK İÇİN MAX BORN ve JAMES FRANCK

Kuantum fiziği ya da mekaniğini anlamak veya anlatmak ilgi alanı olmayanlar için zor bir kavram... Danimarkalı ünlü fizikçi Niels Bohr şöyle diyor: "Kuantum fiziği kafanızı karıştırmadıysa onu tam olarak anlamamışsınız demektir." Basit olarak temel felsefesi soru sormaktır denilebilir, ama cevaplanabilen bilimsel sorular kuantum fiziğinin alanına girmez. İstanbul Üniversitesi'nde kurulacak Fizik Enstitüsü'nün yönetimi için Prof. Richard Courant ile birlikte İstanbul'a gelen Nobel ödüllü fizikçiler Max Born ve James Franck'a teklif edilir. Born, yaptığı "Kuantum Mekaniği'nin Temelini Araştırma, Özellikle Dalga Fonksiyonunu İstatistiksel Yorumlama Üzerine" adlı çalışma ile 1954 yılında Nobel Fizik Ödülü'nü almıştır. James Frank, 1912-1914 yılları arasında yaptığı Franck-Hertz Deneyi ve Bohr modeli hakkında atomlarla ilgili yaptığı çalışmalardan dolayı 1925 yılında Nobel Fizik Ödülü'ne layık görülür. Kuantum fiziğinin öncüsü, Göttingen Üniversitesi Kuramsal Fizik Enstitüsü Başkanı Prof. Max Born ile aynı üniversitede Deneysel Fizik Enstitüsü Başkanı Prof. James Franck, İstanbul'da görev almayı kabul etmezler. Buna karşılık Prof. Franck'ın kızı Dagmar ile evli Göttingen Üniversitesi Profesörü Arthur von Hippel İstanbul'a gelip bir süre çalışır, daha sonra da Amerika'ya gider.

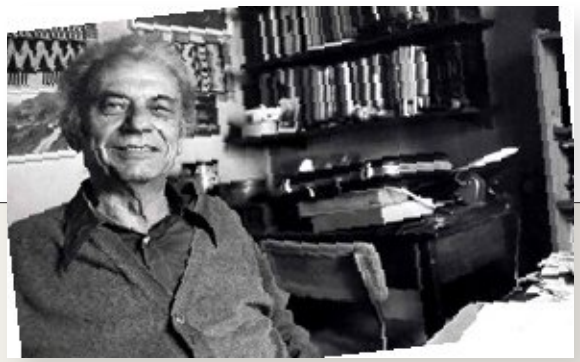

Prof. CAHİT ARF ANLATIYOR

1933'te üniversite reformundan sonra matematik enstitüsündeki ortam Cahit Arf'ın (1910-1997) anlatımıyla şöyledir:

"Bizde matematik araştırmaları esas itibariyle 1933 İstanbul Üniversitesi reformundan sonra başlamıştır... Darülfünun'da hala bütün işimizin tanınmış bilginlerin ve düşünürlerin daha önceden bulmuş oldukları kanunları, kuralları, metotları öğrenmekten ibaret olduğuna inanıyorduk... İşte 1933 reformunun gayesi bu durumu değiştirmek, bizlere Üniversitede kendi başımıza düşünmenin, araştırma yapmanın şart olduğunu ve mümkün olduğunu öğretmekti... Reform Komisyonunun tavsiyeleri sonunda birçok hoca o zaman Üniversiteden çıkarıldı.

1933 reformunun ilk sonuçları 1940'larda alınmaya başlamıştır. Bu dönemde matematik araştırmaları yayınlayan iki grup insan görüyoruz.

1. Dışarıda doktora yapıp dönmüş olanlar (Erim, Berker, Arf, vb.)
2. İstanbul Üniversitesinde doktora yapan ve azınlıklara mensup olan öğrenci ve asistanlar (Consoli, Kalustyan, Garti, Kapuano.)...

1939 da ise von Mises ve 1941'de Prager ayrıldılar. Onlardan sonra İngiltere ve Amerika'dan misafir matematikçi çağırmaya çalıştık. Bir İngiliz matematikçisi olan Patrick du Val 1941 de geldi. Patrick Du Val iyi ve esaslı bir matematikçi idi... İlk yabancı profesörlerden biz genç öğretim üyeleri pek bir şey öğrenemedik. Aralarında von Mises gibi yüksek seviyede bir bilim adamı vardı. Ondan çok şey öğrenebilirdik. Fakat biz öğrenemedik. Çünkü bir defa hem von Mises hem de biz bir bakıma gereksiz bir gurura sahip insanlardık. Kendisiyle rahatça temas kuramıyorduk. Sonra von Mises'in konularıyla ilgilenmedik... Biz von Mises'in veya Prager'in verdiği derslere giderdik, dersleri tercüme ederdik, fakat dikkatimizi daha çok derslerde yapılan yanlışları bulup kritik etmeye yöneltirdik. Bu yabancı profesörlerin bize asıl faydası bilim adamlarının araştırma yapmaları ve bir şeyler yaratmaları gerektiğini örneklerle göstermeleri oldu. Enstitü müdürü von Mises idi, fakat onun direktiflerinin yerine gelmesini sağlayan Kerim Erim idi. Kerim Bey, gençlerin birçok dileklerini de hoş görür ve yerine getirirdi. 1940'dan sonra von Mises'in yerine Kerim Bey başkan oldu ve kendisine duyduğumuz saygı sayesinde bölümde iyi bir çalışma ortamı kuruldu. Kerim Erim, ünlü piyanist Gülsin Onay'ın dedesidir.

(KAYNAK: Erdal İnönü, 1966 Dönemi Türkiye Matematik Araştırmaları Bibliyografyası ve Bazı Gözlemler, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayını, 1973, s. 37- 42.)

sinden sonra önce İngiltere'ye Cambridge Üniversitesi'ne gider. Orada bir yıl görev yaptıktan sonra New York Üniversitesi'ne geçer. İlk yıl meşakkatlidir ancak o kadro yokluğu, çok düşük ücret karşısında yılmaz... Nihayet 1935 yılında profesör ünvanı verilip master ve doktora seviyesinde bir eğitim programı hazırlaması istenir. İşte 1964 yılından itibaren onun adı verilen dünyaca saygın New York Courant Mathematik Enstitüsü'nü kurar. Göttingen ile bağını hiç kesmeyen Richard Courant, 1947 yılından itibaren her yıl yaz aylarında Göttingen'i ziyaret eder. 19 Mayıs 1971'de geçirdiği kalp krizinden iki ay sonra New Rochelle'de hastanede hayata gözlerini yumar.

RICHARD COURANT İSTANBUL'DA...

Hitler'in iktidara gelmesiyle Almanya'daki Yahudi asıllılar can derdine düşer. Yahudiler toplumdan soyutlanır, büyük baskı, zulüm başlar. Ülke dışına gidebilenler gider. Kalanlar toplama kamplarına gönderilmeye başlanır. Bunlara istinasız tüm Yahudi asıllı sanatçılar, yazarlar, bilimadamları da dahildir. İşte bunlardan birisi de Frankfurt Üniversitesi'nde görevli patoloji profesörü Philipp Schwartz'dır. Kılpayı gestaponun elinden kurtulan Prof. Schwartz, Zürih'e kayınpederinin yanına kaçmayı başarır. Ama orada boş durmaz, kayınpederinin de yardımıyla Zürih'te "Yurtdışındaki Alman Bilimadamlarına Yardım Cemiyeti"ni kurup Nazi zulmünden kaçan bilimadamlarına sığınabilecekleri, çalışmalarını sürdürebilecekleri imkânlar aramaya başlar.

Tarihin bir tesadüfü olsa gerek, yüksek öğrenimde büyük atılım yapmak isteyen genç Türkiye Cumhuriyeti'nin de yolu Prof. Dr. Schwartz ile kesişir. 1933 Üniversite Reformu ile Darülfünun lağvedilmiş yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Dönemin Maarif Vekili Reşit Galip'e göre

akademik kadro, Darülfünun kadrosundan alınacak öğretim üyelerinden, Avrupa'daki üniversitelere gönderilen, öğrenim ve uzmanlıklarını başarıyla tamamladıktan sonra geri dönecek genç öğrencilerden ve yabancı profesörlerden oluşmalıydı.

İşte Nazi zulmünden kaçan bilimadamlarından faydalanmak üzere Prof. Dr. Schwartz ile temasa geçilir. Bu bilimadamlarının nasıl ve hangi şartlarda Türkiye'ye gelecekleri hakkında görüşmeler yapmak üzere Türkiye'ye gelen Prof. Schwartz, matematik, fizik dalında bir teklif getirir. Prof. Schwartz'ın teklifiyle, Türk hükümeti, Göttingen Üniversitesi'nden matematikçi Richard Courant, fizikçiler Prof. Max Born (Nobel ödüllü) ve Prof. James Franck'ı (Nobel ödüllü) istişareler yapmak üzere Türkiye'ye davet eder. Üç bilimadamı da Göttingen Üniversitesi'nden arkadaştırlar... Prof. Courant'ın matematikçi olmasına karşılık Prof. Born ve Prof. Franck fizikçidir. Daha doğrusu fiziğin Pometheuslarıdır... Kuantum fiziği dallarında çalışanların veya bu dallara ilgi duyanların tanıyabileceği Alman bilim adamları...

Prof. Richard Courant, davet öncesi Zürih'te Prof. Schwartz ile buluşup Türkiye'de çalışma konusunu detaylı olarak görüşür. Daha sonra 12 Temmuz 1933'de Prof. Schwartz'a yazdığı mektupta, İstanbul'da görev almayı düşündüğünü ancak bazı çekinceleri olduğunu iletir. Kendisini Prusya hükümetinin bir memuru olarak gördüğünü, bu yüzden Türk hükümetini kendisini görevlendirmek için Prusya hükümetiyle görüşmesini ister ve şöyle yazar: "Şu anki şartlar belki beni yurt dışına gitmeye zorluyor ama benim için asıl olan bunu hayata küsmüş bir göçmen olarak değil, fakat ülkesiyle hiçbir şekilde bağını koparmamış Alman kültürünün onurlu bir ferdi olarak yapmak istiyorum."

Ardından babası bir dönemler Osmanlı Devleti'nin Brüksel büyükelçisi olan Yunan asıllı Alman matematikçi Konstan-

GÖTTİNGEN ÜNİVERSİTESİ

Göttingen Üniversitesi, Georg August Üniversitesi 1734 tarihinde Büyük Britanya Kralı ve Hannover elektörü II. George tarafından kurulmuş, ilk olarak 1737 yılında eğitim vermeye başlamış. Üniversite, kuruluşundan bu yana 45 Nobel Ödülü kazanan bilimadamı çıkarmış; bunların büyük bir bölümü II. Dünya Savaşı'ndan önce gerçekleşmiştir. Göttingen Üniversitesi, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da tekrar açılan ilk üniversitedir. İngilizler tarafından 1945 yılında tekrar eğitime açılmıştır.

Üniversite'nin en eski ünlü mensubu Georg Christoph Lichtenberg sayılabilir. Lichtenberg 1769'da Göttingen'de Almanya'da ilk açılan deneysel fizik kürsüsüne getirilmiştir. Alexander von Humboldt ve daha sonra Berlin Üniversitesi'ni (şimdiki adıyla Berlin Humboldt Üniversitesi) kuran Wilhelm von Humboldt 18. yüzyılın sonlarında Göttingen'de okumuşlar. Aynı dönemde Grimm Kardeşler burada dilbilimi, tarih, hukuk dersleri vermişler ve ilk Almanca sözlüğü hazırlamışlardır. 1809 yılında filozof Arthur Schopenhauer burada öğrenci olmuş, felsefe ve psikoloji okumuştur.

19. yüzyılın ortalarına doğru Otto von Bismarck burada hukuk okumuştur. O yüzyılın başından itibaren Göttingen'de doğa bilimleri ve özellikle matematik büyük bir hızla gelişmiş... Matematikteki gelişmenin başlangıcı Carl Friedrich Gauss'un burada profesörlüğe getirilmesiyle başlamış. Bunu takiben Bernhard Riemann, Peter Gustav Lejeune Dirichlet, Richard Dedekind gibi büyük matematikçiler üniversitenin mensubu olmuşlardır.

19. yüzyılın sonundan 2. Dünya Savaşı dönemine kadar Göttingen David Hilbert, Felix Klein, Hermann Weyl, Emmy Noether, Richard Courant, Constantin Carathéodory, Carl Runge, Hermann Minkowski, Carl Ludwig Siegel, Helmut Hasse, gibi ünlü matematikçilere ev sahipliği yapmıştır. 1938'de Cahit Arf burada Hasse'nin yanında doktorasını yapmıştır.

Göttingen ayrıca fizik dünyasında Kuantum Mekaniği'nin doğduğu yer olarak da bilinir: 2. Dünya Savaşı dönemi öncesi Max Born, James Franck, Werner Heisenberg, Enrico Fermi, Max von Laue, Paul Dirac, Robert Oppenheimer, Wolfgang Pauli ve Max Planck gibi fizikçiler burada okumuş ve/veya çalışmalar yapmışlardır. Ayrıca Heinrich Heine, Claus Roxin, Johann Stephan Pütter, Andreas Paulus, Rudolf von Jhering gibi hukukçular üniversitenin mensubu olmuşlardır. Felsefede fenomenolojinin kurucusu olan Edmund Husserl, 1901-1916 yılları arasında burada profesörlük yapmıştır.

Göttingen'de okuyan bilim adamlarımız arasında Cahit Arf'a ilaveten Nazım Terzioğlu ve Orhan Ş. İçen (matematik), Sait Akpınar (fizik), Üner Tan (fizyoloji), A. Mete Işıkara (yerbilim), Semih Tezcan ve Mediha Göbenli (Türkoloji), Özdemir Nutku ve Sevgi Soysal (tiyatro) sayılabilir.

tin Karatodori'ye mektup yazan Courant, İstanbul'daki yaşam şartlarını sorar. Prof. Courant, bununla da yetinmez Berlin'deki matematikçi Willy Prager'e bir mektup yazar: "Durum giderek ciddileşiyor. İstanbul'da görev yapmak uygun bir fırsat olarak gözüküyor. Mali şartlar çok iyi olmayacak ama muhtemelen görev alacağım."

COURANT'IN RAPORU

İstanbul Üniversitesi'nde görev alma yönünde bir eğilim içine giren Prof. Courant, arkadaşları Born ve Frank ile İstanbul'a gider. Görüşmelerden sonra dönemin Maarif Vekaleti için bir rapor yazar.

Courant, Avrupalı bilim adamları ile yakın irtibat kurulmasını ister

Courant, İstanbul Üniversitesi'nde bir uygulamalı matematik enstitüsü öngörür. Enstitüde üç kürsü olmasını tavsiye eder ve her birinde 30-45 yaşları arasında birkaç kıdemli öğretim üyesi ve yardımcıları olmasını ister. Avrupalı bilim adamları ile yakın irtibat kurulmasına gerektiğini belirtir, ünlü bir bilim insanının bir ay boyunca veya yılda iki defa ders vermesi için davet edilmesini tavsiye eder. İstanbul Üniversitesi Matematik Enstitüsü bu rapora göre kurulur. Courant raporunda nitelikli öğretmen ve mühendislerin eğitiminde matematiğin önemli rolüne vurgu yapar. Yüksek bilimsel standartlar, uygulamalı bilimlerle sürekli irtibat, öğretim boyunca pedagojik ilkeleri dikkate alma, öğrencilerle öğreticiler arasında yakın temasın önemini anlatır. Ayrıca Matematik Enstitüsü için şu matematikçileri tavsiye eder: Edmund Landau, Willy Prager, Stephan Cohn-Vossen, Werner Fenchel ve Isaac Jacob Schoenberg. Türk hükümeti ise kurulacak Matematik Enstitüsü'nün yöneticiliğini Richard Courant'a teklif eder. Ancak Richard Courant, İstanbul Üniversitesi'nin seviyesini birkaç yılda Avrupa standartlarına getirmenin -özellikle matematik ve fizik için- mümkün olmayacağını ileri sürerek teklifi reddeder.

Rockefeller Vakfı ile de yakın ilişki içinde olan Prof. Courant, İstanbul'daki temasları hakkında vakfın Paris'teki Avrupa temsilciliği başkanı Dr. Lauder Jones'a da bir mektupla durumu bildirir. Prof. Courant, Türk hükümetinin çok kısa süre içinde büyük başarılar elde etmek istediğine, ancak İstanbul Üniversitesi'ni özellikle fizik ve matematik dallarında birkaç yıl içinde Avrupa seviyesine getirilebilmesi için ciddi şüpheleri olduğuna işaret eder. Buna gerekçe olarak da yetersiz akademik koşulları, altyapıyı gösterir. Bu yüzden Türk hükümetinin görev teklifini reddettiklerini belirtir.

Türk hükümeti ise dünyaca ünlü birinde ısrarlıdır. Bunun üzerine Berlin'deki Uygulamalı Matematik Enstitüsü Yöneticisi 50 yaşındaki Richard von Mises enstitünün başına getirilir. von Mises, 1933-1939 yılları arasında İstanbul'da görev yapar. Von Mises de daha sonra 1943'de evleneceği Berlin'deki asistanı Hilda Geiringer'in Türkiye'ye gelmesini sağlar. Geiringer de 1934-1939 arası Türkiye'de çalışır. 1939 yılında Richard von Mises'in Harvard Üniversitesi'nin daveti ile Türkiye'den ayrılması üzerine, yerine Matematik Enstitüsü'nün direktörlüğünü her yıl alfabetik sıra ile Enstitü'nün bir profesörünün üstlenmesi kararlaştırılır. İlk direktörlük Kerim Erim'e verilir. Kerim Erim bu görevi hayatının sonuna kadar devam ettirir.

PoliTeknik
SEÇİMLER, "SAĞ POPÜLİZM"
ve MİLLİYETÇİLİK
www.politeknik.de
info@politeknik.de

Yıldırım Denizli, yeni sergisinde yine bir malzeme ve konu fırtınası yaratıyor

Sanki çocuk bir anarşist hayata don biçiyor...

Yıldırım Denizli'nin "CENNET"i

RATINGEN - Çalışmalarını Düsseldorf yakınlarındaki Ratingen şehrinde sürdüren ressam ve heykeltıraş Yıldırım Denizli, Ratingen Şehir Müzesi'nde "Cennet" başlığı altında yeni bir sergi açtı. 4 Şubat'a kadar gezilebilecek olan sergide, Denizli, günlük yaşamdan en olmayacak nesneleri kullanıyor. Taşlardan metal parçalarına, ağaç kütüklerinden kablolara ve hayvan kemiklerine kadar akla gelebilecek her türlü malzemeyi birbirine karıştırarak orijinal formundan tanınmayacak biçimde uzaklaştıran Denizli, "dışındaki gerçeğe" yeni bir biçim içinde çok daha sürekli ve yeni olan bir içerik katmayı deniyor.

Açılışta özel konuklarına sergiyi bizzat gezdiren Yıldırım Denizli, gerek Türkiye Cumhuriyeti Başkonsolosu Şule Gürel'i gerekse Ratingen Belediye Başkanı Klaus Pesch'i yapıtlarıyla ilgili Almanca ve Türk-

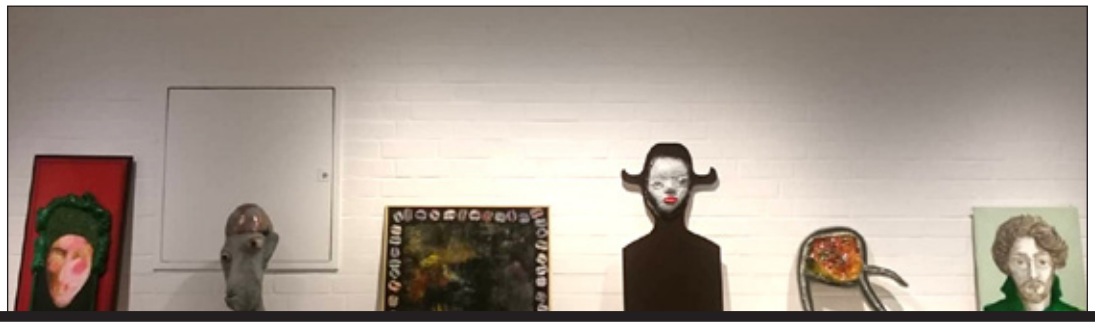

çe bilgilendirdi. Farklı malzemeler kullanmayı sevdiğini ifade eden Denizli'nin yapıtlarında günlük yaşamın her alanından malzeme kullanılıyor. "Asıl olan farklı malzeme kullanmak değil, farklı olan malzemeye farklı bakıp, onu farklı anlamaya çalışmak" diyor Yıldırım Denizli...

İçinde büyüdüğü Anadolu kültürünü modern sanatın teknik olanakları ve yer yer de şakalarıyla birleştirerek evrensel bir üslup yakalamaya çalışan Yıldırım Denizli, yapıtlarında çocukluğu, aşkı, doğayı, ölümü, cinselliği, kısacası hayata dair her durumu kendi filtresinden geçirerek işlemeye çalışıyor. Resim, heykel, düzenleme gibi birçok tarzın iç içe üretime katıldığı Denizli yapıtlarında, "dünya içre ama aynı zamanda sıkıştırıldığımız dünyanın da dışına çıkmaya çalışan" bir sanat çabası hemen göze çarpıyor. Bu yöntemle çeşitli kısıtlara, sınırlara, duvarlara, önyargılara ve savaşlara meydan okuyabilen bir yeni dünya yaratılmasına katkıda bulunacağını düşünen Yıldırım Denizli, sergisiyle ilgili sorularımızı yanıtladı.

Çalışmalarınızla ilgili sorular sorulmasından pek hoşlanmıyorsunuz...

YILDIRIM DENİZLİ – Ben bu soru sözcüğünden oldum olası hazzetmedim. Benim için öğretmenle özdeşleşmiş bir sözcük. Doğal olarak, öğretmen varsa, orada öğrenci de olur. Ama nasıl? Öğrenci var, öğrenci var... Hangi türden öğrenci? Önemli olan o. Örneğin ben, sınıfın en gerisinde, en dipte, sınıfın içinde, sınıftan en uzak köşede, neredeyse ulaşılmaz sırada oturan, okulun içinde olup, okulla asla bir araya gelemeyen, bir kez dahi tökezlemeden sınıf geçmek şöyle dursun, "belge" almaktan bile zor kurtulan, hatta lise bitirme sınavında resim dersinden ikmale kalmayı başarmış bir Yıldırım...

Böyle sınıflarda öğretmen masasından geriye doğru gidildikçe, soru cevaplarında bir tenhalaşma, kalkan parmaklarda bir seyrelme olur, benim oturduğum yere gelindiğinde ise, artık kalkan parmak da yoktur, soru moru da kalmaz, ucu bucağı belirsiz, bitmez bir kırk beş dakikadır var olan. Hep şaşırmışımdır, ders saatlerindeki dakikalarla, teneffüs dakikaları aynı dakikalar mıdır diye... Birisi geçmek bilmez, diğeri bir nefeste tükenir.

Ama hakkını yemeyelim, öğretmen müsaitse, dersi "kaynatmak" olanaklıysa, sınıfın önüyle arkasının farkı ortaya çıkar ve hemen roller değişir, üzerinde ölü toprağı olan sınıfın arka kısmı, birden canlanır, en hesaba kitaba gelmeyen sorular, en can alıcı vuruşlar, bu sefer hep ora-

Bu sergideki işlerimin merkezinde kendileri var, başka da bir şey yok

Bilgi, birikim ve sahicilik

Onun çalışma alanını bir Murathan Mungan dizesiyle özetlemek mümkün: "Çıplak ve sahici yaşayıp çıplak ve sahici ölmek için panayır yerleri."

Alman basınında Yıldırım Denizli için en sık kullanılan sözlerden biri "kendine has" olmasıdır. Tablo, heykel, kolaj vs. ne yaparsa yapsın kendini tekrar etmez. Elinde bulunan malzemeyi koruyup kollayıp, sevip sayarak ona bir duruş, söylem, ifade verir. Kendi egosundan çok malzemenin var oluşuna önem verir. Böyle bir tutumdan sonra bir sanatçının "kendine has" olması zordur. İşte o, bu zorun altından kalkabilen, sanatın sadece bilgi ve birikimle değil, olmazsa olmaz sahicilikle büyüyüp dokunabileceğini bilenlerdendir.

1946, Erzurum doğumlu Yıldırım Denizli 1973 yılında Almanya'ya gelir ve eğitimini Düsseldorf Sanat Akademisi'nde (Kunstakademie Düsseldorf) tamamlar. Yıllardır Ratingen'de yaşayan sanatçının eserleri birçok önemli projede, müze ve kataloglarda yer almıştır. İçinde büyüdüğü Anadolu kültürünü modern sanat ile birleştirip evrensel bir üslup edinmiştir. Çocukluğu, aşkı, doğayı, ölümü, cinselliği, kısacası hayata dair her hali eserleriyle yansıtır. Panayır şenlikleri, renkleri, çocuksu düşler zeminde sıkça görülür. Yalnızlıktan kalabalıklar yaratan bir düş dünyası, nüfus kimliklerini reddedip zamansızlığı vurgulayan, duvarlara ve önyargılara karşı duran bir dünya. İçinde dolaştıkça kaybettiklerimizi hatırlatan bir günlük hafızası.

Sahicilik, külfeti ağır olan bir meziyettir. Taşıması zordur... Günlük veya yıllık değil, ömürlük bir vazifedir. Yıldırım Denizli bu yükü fark etmeden, ettirmeden taşıyor. Tüm pazarlama stratejilerinden, piyasa beklentilerinden uzak akıl-ruh-el becerisiyle inşa ettiği dünyayı korumak için, dıştan gözlemleyen dünyalılar için pek akıl işi olmasa da, içinde büyüttüğünden vazgeçmiyor. Kendisi bu durumdan şikayetçi değil, aksine, bu şekilde olması gerektiğini her durumda üstüne basarak vurguluyor. Tek derdi üretebilmek, ürettiğini yenileyebilmek.

Hızlı akan bir zamanın birçok sanatçıyı yarış atına çevirdiği bir dönemde rüzgârın estiği yöne karşı umarsızca seyir alıyor. Koruyup kollanması gereken bir Don Kişot. Şartlandırılmaya sırtını dönüyor. Her şey belki de bu nokta üzerinde daha bir anlam taşıyor. İnsanlara ne yapacaklarını söyleyip, ellerine de malzemeyi verip odalara kilitlersiniz. Uzun uğraşlardan sonra her insandan bir zanaatkâr çıkabilir. Özverinin çoğu muhaliflikte gizlidir, kimse size gül bahçeleri vaat etmese de bu yükü gönüllü bir şekilde ruh ile terbiyelebilmektir. Yıldırım Denizli'yi en özel kılan, bu gönüllü taşıyıcılığı kabul etmesidir.

DİNÇER GÜÇYETER

dan gelir. Bir bakmışsın, okulun en kıyak öğretmeninin dersinde güller açmış, hatta sınıfın "çalışkanlarının" bile gözlerinde yeni bir parlaklıkla yaşam sınıfa geri dönmüş.

"Cennet" sergisindeki işlerinizin merkezinde ne var?

YILDIRIM DENİZLİ - Bu sergideki işlerimin merkezinde kendileri var, başka da bir şey yok. İşte bu "hem var hem yok" ikilisi, birlikte üçüncü şubede, dördüncü kattalar. Ben işlerin seçiminde "tombala metodunu" uyguladım, sonuçtan memnun kalmadığımda "istihareye" yatıyorum.

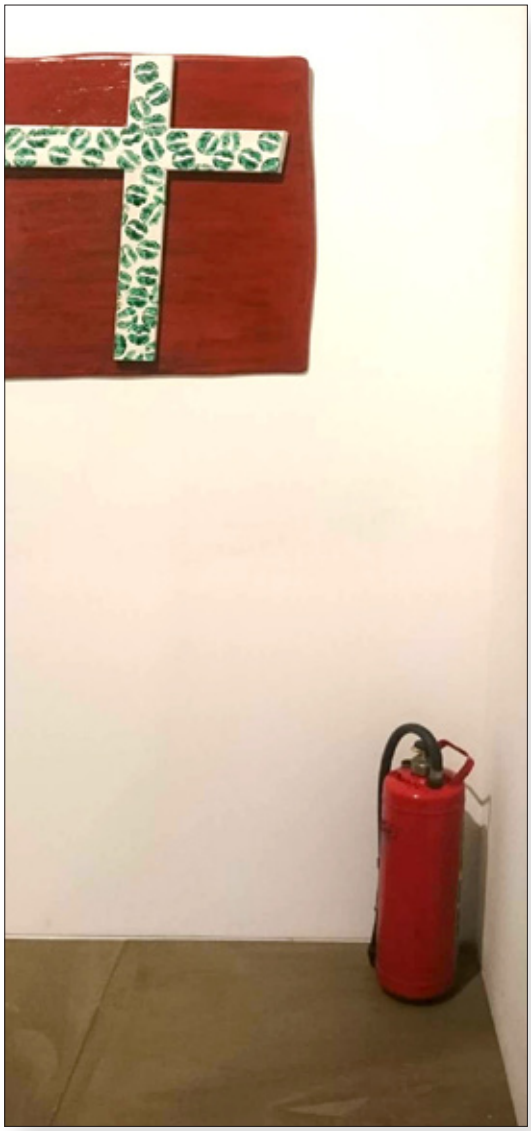

Serginizin özel bir mesajı var mı?

YILDIRIM DENİZLİ – Sessizlik de bir fenyattır bence. Duyanın yahut dinleyenin meşrebine göre değişir. Yaptıklarımla bir şekilde karşı karşıya gelen yüce halkımızın evlatlarından, neredeyse tümü de erkek olanı, geçenlerde, kendi iriliğinde, çoğunlukla daha da büyük bir ahşap heykele dokunarak, "Ne güzel, guru ağaç!" demişti... Mesaj belki de budur..

Serginin yapıldığı mekanlarda alışılmadık sayıda yangın söndürme tüpü gördük, bunun bir anlamı, sebebi var mı?

YILDIRIM DENİZLİ – Sergi gerçi cennet adını taşıyor, ama gelen ziyaretçilerin hesaba kitaba gelmeyen yanları olabilir, cehenneme çevirmek isteyebilirler, yakabilirler burayı, biz tedbirimizi alıyoruz.

Sanat yolunuz için planlar yapıyor munuz? Nereye yolculuk, diye sorabilir miyiz?

YILDIRIM DENİZLİ – Allah'ın bildiğini kuldan niçin saklayayım? Ben günübirlik yaşarım, yani plan falan yapmam, düşündüğüm, yapmak istediğimle "çocuksu", yalansız dolansız bir arkadaşlığımız, birlikteliğimiz vardır. Seviniriz, zıtlaşırız, kavga ederiz, bir yerlere varmaya çalışırız, işin içinden çıkamadığımızda nerdeyse hep ben mızıkçılık yapar, uğraştığımı bir kenara bırakırım; tabii geri dönmek üzere. Bugünlere kadar hep patika yollardan yürüdüm, paçalarımı temizlemekten gına geldi, bundan böyle asfaltta yürümek isterim. Yol haritası olarak da, Piri Reis'in haritasını kullanmak istiyorum, ama önce yüzme öğreneceğim, sonra haritanın eksik olan diğer yarısı bulayım, kesin kararımı öyle vereceğim. Yaptıklarıma bir şekilde rastlayıp bakanlarda, kafalarında hangi türden, nasıl olursa olsun soru oluşturmalarını, gördüklerine ortak olmalarını bekliyorum bugün. Olacak şey değil, ama şimdi böyle...

Feleğin ipi ile kuyuya inmek zor iş, Erzurum'dan İstanbula geldiğimde daha bismillah bile demeden, bizlere ilk defa "dünyanın dibinin kavanoz" olduğunu öğretmişlerdi.

Yıldırım Denizli'nin,
Peter-Brünning-Platz 1
adresindeki Ratingen Stadt Museum'da 4 Şubat'a kadar açık kalacak olan "**Cennet**" adlı sergisi, pazartesileri hariç her gün gezilebiliyor.

BERLİN'DE TÜRKÇE ŞÖLENİ BİTMİYOR

Kemal Kocatürk, Tiyatrom'da Orhan Veli

BERLİN

Usta oyuncu Kemal Kocatürk, cumhuriyet dönemin Türk edebiyatının özgün kilometre taşlarından Orhan Veli Kanık'ın otuz altı yıllık kısa yaşamına sığdırdığı şiirleri, hikâye, deneme, makale ve çeviri alanında verdiği unutulmaz eserleri, Tiyatrom'un sahnesinde başarıyla sahneledi.

Türk şiirindeki eski yapıyı temelinden değiştirmeyi amaçlayarak sokaktaki adamın söyleyişini şiir diline taşıyan, Türk edebiyatına sadece iki ön adıyla, Orhan Veli olarak geçen şair, Melih Cevdet ve Oktay Rifat ile birlikte yenilikçi Garip akımının kurucusuydu. "Tiyatro Kumpanyası Berlin"in, Müşfik Kenter'in anısına hazırladığı "Ben Orhan Veli"yi usta oyuncu Kemal Kocatürk uyarladı, yönetti ve oynadı. Oyunun müziklerini besteleyip piyanosuyla eşlik eden ise eşi Ayça Kocatürk oldu. "Tiyatro Yüzyüze"nin genç oyuncusu Tolga Göktaş da oyunun organizasyonunu ve tekniğini üstlendi.

ORHAN VELİ ZENGİNLİĞİ

Yaklaşık 90 dakika boyunca Orhan Veli'nin bilinmeyen yanları Kocatürk'ün başarılı oyunuyla ortaya çıkarıldı. "Rakı şişesinde balık olsam", "Cımbız", "İstanbul'u dinliyorum", "Hürriyete doğru" gibi unutulmaz şiirlerin yaratıcısının, 1940'lardaki ilerici düşünceleriyle günümüzü nasıl kucakladığı bir kez daha gündeme getirildi. Kemal Kocatürk'ün oyununda, Orhan Veli'nin yazıları, adeta bugün kaleme alınmışçasına tüm sıcaklığıyla izleyiciyi sarstı. Geçen zamanın ülkemiz değerlerinden, kültüründen ve insanından neler çaldığına bir kez daha tanık olundu. Kocatürk'ün usta işi oyunculuğu ve Ayça Kocatürk'ün birbirinden güzel besteleriyle bezenmiş "Ben Orhan Veli", Almanya'nın başkentinde bir Türkçe şölenine dönüştü. Bu arada

HÜSEYİN İŞLEK

'yi sundu

Kemal Kocatürk'ün, izleyicilere sadece Orhan Veli'yi değil, büyük usta Nâzım'ı da anımsatması ve büyük ustanın Orhan Veli üzerine kendi sesinden şiirler de sunması, oyunun büyük sürprizi oldu.

Tiyatro Kumpanyası Berlin'in bir sonraki oyunu, Genco Erkal'ın ünlü şair Can Yücel'in hayat öyküsü ve şiirlerinden esinlenerek uyarladığı "Can" adlı eser olacak. Kemal Kocatürk'ün yönetip bizzat canlandıracağı bu oyun, 4 Şubat pazar akşamı saat 18.00'de sergilenecek.

MERİÇ YURDATAPAN'DAN TÜRK ÇOCUKLARI İÇİN ÖZEL PROJE

IŞIN TOYMAZ

Caz ustasından çocuk şarkıları

WIESBADEN - Cazın swingini, Latin Amerika'nın ateşli ritimlerini, vatanı Türkiye'nin nakışlarla süslü ve armonik dünyasını yan yana getiren Meriç Yurdatapan, şimdi de Türkçe şarkılarla çocuklara ulaşmayı hedefliyor.

Ünlü besteci olan Şanar Yurdatapan'ın da kızı olan ve hem piyanistliğini hem de menajerliğini üstlenen eşi Ulrich Bareiss ile Red Cat Music şirketini yöneten Meriç Yurdatapan, son projesi Türk çocuk korosu ile son kuşağa Türk çocuk şarkılarını öğreteceğini açıkladı.

Anne olduktan sonra kızının Türkçe öğrenmesi ve Türk kültürünü tanıması için elinden geleni yapmaya çalıştığını söyleyen oryantal cazın kraliçesi, Türk çocuk korosunun doğuşunu şöyle açıklıyor:

"Kızım 4,5 yaşında. Yuvaya da gitmeye başlayınca, Almanca ağır basmaya başladı. Kızımla sürekli türkçe konuşuyorum o hep Almanca yanıt veriyor, Almanca çocuk şarkıları söylüyordu. Ben de Türkçe için çözümü Türkçe çocuk şarkıları öğretmekte, ezberletmekte buldum. Evde ona bol bol Türkçe kitaplar da okuyorum elbette. Bu proje de aslında kızımın Türkçe öğrenmesi yolunda doğdu. Almanya'daki Türk anne ve babalar çocuklarına Türkçe çocuk şarkılarını mutlaka öğretsinler. Eğer bilmiyorlarsa internetten arayıp, dinletebilirler. İnsanlar yazı yazılmadığı zamanlarda hikâyelerini, müzikle şarkıyla aktardılar. Ritim ve kafiyeyle anlattılar hikâyelerini. Bu şekilde çok daha iyi ezberleyebiliyorlardı. Çocuklar da kafalarında daha kolay tutabiliyorlar. Disney filmlerinin de Türkçeleri var. Yani çocuğa müzik, çizgi film ve masal kitabı ile Türkçe aşılamak mümkün. Bakın kızıma Türkçe şarkıları öğrettikten sonra ben söylemeye başlayınca, 'Anne sen sus, ben söyleyeceğim' deme noktasına kadar geldik. Eh, bu da iyiye işaret."

Çocukluk yıllarında ilkokulda çocuk korosunda olduğunu, lise yıllarında ise Yıldırım Gürses'in yönetimindeki TRT Çocuk Korosu'nda yer aldığını belirten Meriç Yurdatapan, Türkçe çocuk şarkılarına borcunu şimdi de Almanya'da yeni kuşağa öğreterek ödemeye çalıştığını belirtiyor.

Johannes Gutenberg Üniversitesi'nde caz ve popüler müzik alanında şan dersleri eğitimini tamamlayan Meriç Yurdatapan, çeşitli okullarda müzik dersleri veriyor.

Wiesbaden'da Blücherstr. 27 adresindeki Yoga Atelier salonlarında 3 Şubat 2018'den itibaren 4-6 ve 7-10 yaş grubuna yönelik dersler verecek olan Meriç Yurdatapan, klasik Türk çocuk şarkılarının yanı sıra Avrupa'daki çocuk şarkılarının Türkçe versiyonlarını ve Türk popundan çocuklara uygun şarkıları öğreteceğini söylüyor.

Barış Manço'nun "Arkadaşım Eşek" ve MFÖ'nün "Deli Deli Kulakları Küpeli" şarkılarının da yer aldığı repertuvarda, "Ali Baba'nın Bir çiftliği Var", "Arı Vız Vız", "Bak Postacı Geliyor", "Baltalar Elimizde", "Bir Dünya Bırakın Biz Çocuklara", "Çadırımın Üstüne Şıp Dedi Damladı", "Gezsen Anadolu'yu", "Mini Mini Bir Kuş Donmuştu", "Kırmızı Balık", "Ilgaz Anadolu'nun", "Küçük Kurbağa", "Aç Kapıyı Bezirgan Başı", "İki Elim İki Kolum", "Kuş Sesleri", "Tohumlar Fidana Fidanlar Ağaca Dönmeli" gibi yaygın Türk çocuk şarkıları da bulunuyor.

Ancak repertuvarı ilginç kılan bir diğer önemli nokta da bunların, Türkiye'nin önemli bestecilerinden Şanar Yurdatapan'ın torunu için Türkçeye uyarladığı şarkılar olması.

Özledim Baharı (Almanya - ich lieb den Frühling), Kelebek şarkısı (Brezilya - Borboleta) ve Geceyi Çok Severim (Almanya - Ooo wie wohl ist mir am Abend) şarkıları için Türkçe şarkı sözü yazan Şanar Yurtapan'ın çalışmalarını da çocuklar bu koroda öğrenecek.

Meriç Yurdatapan aynı zamanda Rüsselsheim'da bir okulda çalıştaylar gerçekleştiriyor.

KÜNYE | Impressum

Sorumlu Yönetmen
(V.i.S.d.P.):
Osman Çutsay

Sanat Yönetmeni
Artdirector:
Ömer Yaprakkıran

Yazışma Adresi:
info@avrupa-kultur.eu

TÜRKÜLERİN ALLI TURNASI

Sümeyra

ÖZDEN ÇİÇEK

© Foto: Ömer Yapraklıran | 1977 Frankfurt/Main, DGB Haus

"Beni beğendiler, izlediler, izliyorlar. Ama tam benim ekolüm olduğunu söyleyebileceğim kişi, Sümeyra" diyen Ruhi Su'nun ışığında, ölümünün 28'inci yılında Sümeyra Çakır'ı özlemle anıyoruz.

HANNOVER

Sümeyra, Anadolu insanını derinlikli gözlemleyebilen ve söylediği eserlerle Anadolu kültürünün bir harman olduğunu bize sunmuş değerli bir müzik insanıdır. Sesinin güzelliğinin yanı sıra duyumsadığı hayat, en az sesi kadar incelikli ve derinliklidir. Dönemi itibariyle kolay kolay dillendirilmeyen ortak Anadolu kültürü fikrinden hareketle, sanatsal çalışmalarını bu eksende oluşturmaya çalışmıştır.

İlk ve orta öğrenimini Ankara ve İstanbul'da tamamlayan Sümeyra Çakır, Beşiktaş Kız Lisesini bitirdikten sonra girdiği İstanbul Teknik Üniversitesi Maçka Mimarlık Fakültesinin yanı sıra İstanbul Belediye Konservatuvarı klasik batı müziği şan bölümünde eğitim gördü. Gerçek anlamda müzikle yoğunlaşması Ruhi Su ile tanışmasıyla başlar. Daha sonrasında Anadolu halk ezgileri onun yaşamının vazgeçilmezi haline gelecektir. İlk önce Ruhi Su'nun iyi bir öğrencisi ve daha sonrasında ardından gelenler için bir "idol" olacaktır. Ruhi Su ile birlikte Dostlar Korosunun kurulmasında bizzat görev alır. Dostlar Korosunda da aldığı müzik eğitiminin yanı sıra siyasi tartışmalar sayesinde zihin dünyası da zenginleşecektir. 1970'lerin Türkiye'sinde siyaset, hayatın her alanına nüfuz ederken müzik dünyasında da kendisini hissettirecektir.

Sümeyra, Ruhi Su ve Dostlar Korosu ile birlikte "El Kapıları" ve "Sabahın Sahibi Var" adlı plaklar yayınlarlar ve yine birlikte gerçekleştirdikleri Pir Sultan Abdal, Köroğlu ve Türküler konserleri geniş yankı uyandırır. 1979 yılında, bir süre Türkiye Maden-İş Sendikası korosunu yönetir. Bu dönemde müzikbilimci Filiz Ali, Sümeyra'dan "kadi-

fe sesli, ölçülü ve ince beğenisi ile saygı uyandıran bir sanatçı" olarak söz edecektir. Filiz Ali, Ruhi Su'nun yanı sıra Sümeyra'yı da halk müziği adına önemli bir olay olarak görür.

1980 yılında Doğu Berlin'de yapılan Uluslararası Politik Şarkı Festivali'ne davet edilir ve Almanya'da her yıl düzenlenen Türkiye Haftası'na katılmak üzere Berlin Senatosu'nun davetiyle gittiği Berlin'de bulunduğu sırada Enternasyonal Marşı'nı söylediği gerekçesiyle Türkiye'de hakkında dava açılır. Bu nedenle 1980 yılından sonra müzik yaşamını yurtdışında devam ettirmek zorunda kalır. Almanya'da yaşadığı süre içersinde çeşitli müzisyenlerle konserlere ve festivallere katılır. Sümeyra, sürgünde geçirdiği dönemlerde de kendi düşüncelerinden ödün vermemiş ve her fırsatta ezilen, sömürülen ve baskıya uğrayanların sesi olmaya çalışmıştır. Almanya'da yaşadığı dönemde hem Almanya'da yaşanan sorunları dile getirmiş hem de Türkiye'de yaşanan birçok soruna tepkisini göstermiştir. Ayrılık ve göç türküleri bu nedenle en çok da Sümeyra'nın sesinde anlam bulacaktır.

Turna teması Sümeyra'nın da ilgi alanlarından biri haline gelir. Turna metaforuyla seslendirdiği eserler çoğu zaman, özgürlüğü kısıtlanmış insanların isyanı ve hüznü olacaktır. Bu çağrı diğer anlamda da tüm engellemelere karşın insanların bir olma çağrısıdır aynı zamanda. Böylelikle turna temasında göçmenlikle de bir bağ kurar. Sümeyra bir bakıma ayrılık ya da göçü Anadolu halkının yazgısı olarak da görür. Savaşların, ekmek kavgasının ve zorla iskan ettirilmenin tarihini dahası insanlık tarihini süzerek irdeler bu gibi konuları. Kendisi de sürgün yaşadığı için göç edilen insanların yaşadıkları yerde daha başka sürgünlüklere de tanıklık eder. Politik bir göçmen olduğu için, 1980 askeri faşist cunta sonrası politik göçmenlere daha başka bir gözle bakar. Tüm bu değerlendirmelerin yanı sıra, insanı insandan ayıran sınırlar, dinler, diller vs. olduğu sürece ayrılık şarkılarını söylemeye devam edeceğimizi düşünür Sümeyra.

Sümeyra

Gökyüzünün gurbetinde
Yaralı bir allı turna
Nakışlar durur mavilikleri
Kanadında güneşin yedi rengi.

Soluk soluğa ezgiler taşır
Zamanın kırlarına serilen halklar sofrasına.
Ay ışıklı gecelerde düşümüzden geçer
Uzak bir ülkeden
Bembeyaz masallar anlatır
İçimizdeki çocuğa.

Sıyırıp karanlıkları
Yıldızlar iliştirir alnımıza
Alnımıza yıldızlar
Alnımıza yıldızlar.

Birdal Bozdağ

Anadolu'da yaşayan farklı dil ve kültürlerden söz ederken Türkçe dışında Suware Çuçikan (Serçelerin Süvarisi) adlı bir albüm yayımlar. Böylelikle Anadolu'nun kadim kültürlerinden Kürtçenin ifadesi, kadife sesli Sümeyra'da yankı bulur. Daha sonrasında Almanca şarkılar da söyleyecek olan Sümeyra, eşit yurttaşlık fikrinden ödün vermeyecektir.

Sümeyra'da Anadoluluk söylemi çok baskındır, adil bir dünyada özgür ve hatta eşit yaşam fikrine kadar götürür. Sürgünde geçen 10 yılın ardından genç yaşta yitirdiğimiz Sümeyra, doğduğu ülkeye geri dönemese de barış ve adil dünya istemi ardıllarınca hep dillendirildi. Ruhi Su ekolünün uygulayıcısı olmanın yanı sıra sanatıyla ezilenlerin yanında yer almaktan tereddüt etmedi.

Yaşadığı dünya gerçekliğini samimi duygu ve düşünceleriyle anlatırken, umut kırmadan umudu besledi her zaman. Sanatında öğretici tutumunun yanı sıra sevgiyi, hoşgörüyü ve barışı dilinden hiç düşürmedi. Sevgili Sümeyra seni daima sevgi ve özlemle anacağız. ▮

Turna metaforu, Sümeyra için, özgürlüğü kısıtlanmış insanların isyanı ve hüznüdür

KÜLTÜR avrupa
Aylık Kültür ve Sanat Dergisi | www.avrupa-kultur.eu

2017

www.11.avrupa-kultur.eu

www.12.avrupa-kultur.eu

www.13.avrupa-kultur.eu

www.14.avrupa-kultur.eu

www.15.avrupa-kultur.eu

www.16.avrupa-kultur.eu

www.2016.avrupa-kultur.eu